

МАТЕРІАЛИ

ОБЛАСНОГО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СЕМІНАРУ

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ
ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ОБЛАСТІ**

26 квітня 2017 року

Суми - 2017

МАТЕРІАЛИ

ОБЛАСНОГО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СЕМІНАРУ

**«ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ ОБЛАСТІ»**

26 квітня 2017 року

Суми
2017

Міністерство освіти і науки України
Сумська обласна рада
Комунальний заклад Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

**«ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ ОБЛАСТІ»**

Матеріали обласного науково-методичного семінару

(26 квітня 2017 року, м. Суми)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти
(протокол № 5 від 31 травня 2017 року)*

Редакційна колегія:

- С.М. Грицай – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та менеджменту, проректор з наукової роботи КЗ СОІППО
- В. Б. Харламенко – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти та менеджменту КЗ СОІППО
- О.М. Кириченко – завідувач науково-видавничим відділом КЗ СОІППО
- О.В. Борисова – провідний фахівець науково-видавничого відділу КЗ СОІППО
- Я.Ю. Білокур – провідний фахівець науково-видавничого відділу КЗ СОІППО

Організаційні засади впровадження педагогічних технологій у закладах освіти області: матеріали обласного науково-методичного семінару (м. Суми, 26 квітня 2017 року). – Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2017. – 118 с.

У збірнику представлені матеріали обласного науково-методичного семінару «Організаційні засади впровадження педагогічних технологій у закладах освіти області», що розкривають основні питання впровадження дослідно-експериментальної роботи в навчальних закладах області. У виступах учасників семінару визначено основні завдання, окреслено проблеми й труднощі у здійсненні дослідно-експериментальної роботи та впровадженні педагогічних технологій у закладах області.

Збірник відображає основні напрямки діяльності й координації здійснення наукових досліджень у галузі освітніх інновацій та підготовки спеціалістів до їх реалізації шляхом залучення до проведення досліджень викладачів інституту, кращих педагогів області, громадських організацій та державних установ.

Представлені матеріали розраховані на широке коло читачів.

Матеріали друкуються в авторській редакції, які зверстано з електронних носіїв та наданих авторами публікацій. Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори публікацій.

ЗМІСТ

Грицай С. М.	Теоретико-методичні засади розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти.....	6
Кириченко О. М.	Організаційні засади впровадження педагогічних технологій у навчальних закладах області.....	14
Прядко Л. О.	Актуальні проблеми впровадження інклюзивної освіти у закладах області.....	22
Лобода В. В.	Медіаосвітній простір Сумщини.....	28
Успенська В. М.	Здоров'язберезувальні аспекти впровадження педагогічних технологій в освітньому процесі..	33
П'ятаченко Ю. В.	Засоби ігрових технологій у реалізації освітньо-краєзнавчої програми «Перлини малої батьківщини».....	38
Гладенко Ю.М.		
Вознюк А.В.	Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу.....	44
Чижиченко Н. М.		
Сєрих Л. В.	Результати впровадження регіонального експерименту «Теоретико-методологічні засади формування естетичного середовища учнів основної та старшої школи».....	57
Харламова Л. М.	Дослідно-експериментальна робота позашкільного навчального закладу – школи сприяння здоров'ю з формування життєвої компетентності вихованців.....	80
Синяговська Н. М.	Евристична освіта сьогодні – оптимальний шлях забезпечення духовної і творчої самореалізації особистості вчителя, учня (з досвіду роботи педагогічного колективу закладу в регіональному експерименті).....	89
Деменков Д. В.	Особливості впровадження здоров'язберезувальної технології «Навчання у русі» у систему оздоровчо-виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах.....	107
Півовар Н. В.	Компетентнісний підхід у формуванні конкурентоспроможного випускника в умовах експериментально-дослідної діяльності.....	114

*Грицай Сергій Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
професійної освіти та менеджменту,
проректор з наукової роботи КЗ СОІППО*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНО- ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Освітній ландшафт України зорієнтований на інноваційного учня. Навчити учня навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі – усе це є нагальність сьогодення, що складає основу конкурентоздатності фахівця на ринку праці. Деталізований план становлення освітньої реформи в Україні, Нової української школи передбачає формування цілісної особистості учня, всебічно розвинену, здатну до критичного мислення, змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя. Нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін.

Чинним законодавством, Національною стратегією розвитку освіти на період до 2021 року визначено, що освітні процеси в Україні мають відповідати сучасним суспільним змінам, сприяти трансформаційним перетворенням, підвищувати якість освіти на інноваційній основі, розвивати наукову та інноваційну діяльність тощо. Особистісно-професійна компетентність педагога є необхідною умовою його професійного зростання в умовах інноваційних освітніх змін. Отже, є доцільним і можливим розвиток особистісно-професійної компетентності педагога саме в системі педагогічної післядипломної освіти, оскільки дозволить забезпечити реалізацію інноваційних процесів шляхом оновлення освітніх програм.

Проблему особистісно-професійної компетентності педагога досліджували й досліджують багато вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме:

О. Бігич, І. Бех, Л. Ващенко, В. Введенський, О. Демченко, М. Жалдак, О. Зубков, І. Зязюн, М. Корнілова, Т. Кочарян, О. Лебедева, О. Локшина, А. Мормуль, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Семенов та інші. Певний потенціал для визначення специфіки розвитку особистісно-професійної компетентності педагога дошкільної, початкової, повної загальної середньої та позашкільної освіти у наукових працях з питань застосування в освітній діяльності: аксіологічного підходу (І. Білецька, Г. Бондаренко, Н. Бондаренко, Б. Бордюк, А. Вірковський, Л. Корінна, В. Лопатинська, М. Ратко, А. Сембрат, В. Сергєєва, Т. Фурсенко, В. Шахрай та ін.); компетентнісного підходу (І. Зимня, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, ін.); особистісно орієнтованого підходу (І. Бех, О. Бондаревська, Г. Селевко, І. Якиманська та ін.); суб'єктно-діяльнісного підходу (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, В. Татенко та ін.); технологічного підходу (С. Гончаренко, Н. Бордовська, М. Кларін, В. Монахов, Г. Селевко, С. Сисоєва та ін.).

Актуальність наукового дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечностей між:

суттєвим зростанням суспільних вимог до розвитку особистісно-професійної компетентності педагога навчального закладу в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах реформування нової української школи та недостатнім методологічним розробленням цього питання;

нагальною потребою реформування української школи відповідно до Концепції Нової української школи, що відображає новий зміст, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації шляхом використання загальнонаукових сучасних ідей та недостатністю комплексних моделей розвитку особистісно-професійної компетентності педагога, якого потребує оновлена школа.

Нормативно-правовим підґрунтям пропонованого наукового дослідження є національні та європейські документи стратегічного рівня, зокрема: Закон України “Про освіту” (від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ із

змінами від 26.01.2016 № 940-VIII); Закон України «Про вищу освіту» (від 1 липня 2014 р. № 1556-VII із змінами від 21.12.2016 № 1798-VIII); Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (від 23.11.2011 р. № 1341); Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (від 14.12.2016 № 988-р); European Union Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training (“Education and Training 2020” (ET 2020) (Висновки Ради Європи від 12 травня 2009 року «Про стратегічні основи європейського співробітництва в галузі освіти і професійної підготовки (ET 2020)»).

Таким чином, актуальність наукового дослідження «Теоретико-методичні засади розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти» зумовлена необхідністю розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в контексті інноваційних змін.

Теоретичну основу наукового дослідження «Теоретико-методичні засади формування особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти» складають діяльнісний і технологічний підходи до організації системи освітнього процесу у післядипломній освіті, положення педагогіки та психології щодо структури особистісно-професійної компетентності педагога.

Перспективність наукового дослідження полягає у розробленні теоретично-методичних положень розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти в рамках оновленої школи.

Проблема розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти є предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців: І. Акуленко, І. Беха, Н. Бутенко, К. Віаніс-Трофименко, О. Драгайцева, Т. Ісаєвої, С. Іванова, Л. Карпова, Г. Кашкарьова,

Д. Корабельнікової, О. Лебедєва, В. Пелагейченко, С. Савельєва, Л. Семенець, Л. Сущенко, Л. Щербатюк.

Аналіз наукової літератури свідчить, що останнім часом в Україні активно та різновекторно досліджується професійна компетентність педагога. Проте системне розкриття розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти лишається поза цілісним дослідженням.

Об'єкт дослідження – особистісно-професійна компетентність педагога.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі педагогічної післядипломної освіти.

Мета дослідження – обґрунтувати методику розвитку, розробити та експериментально перевірити модель розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі педагогічної післядипломної освіти.

Гіпотеза дослідження: визначений зміст, компоненти та розроблена модель сприятимуть підвищенню рівня особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти.

Об'єкт, предмет, мета і гіпотеза дослідження зумовили такі **завдання:**

вивчити та узагальнити провідні вітчизняні і зарубіжні практики розвитку особистісно-професійних компетентностей педагога в системі післядипломної педагогічної освіти;

визначити зміст та компоненти особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти;

визначити та обґрунтувати критерії й показники рівня розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти;

провести дослідження та узагальнити результати щодо визначення рівня розвитку особистісно-професійної компетентності педагога;

розробити модель розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти;

експериментально перевірити ефективність розробленої моделі розвитку особистісно-професійної компетентності педагога та впровадити її в систему післядипломної педагогічної освіти.

Методологічну основу дослідження становлять положення загальної методології, теорії наукового пізнання, принцип аналізу педагогічних явищ, системний підхід як різнобічний і багатоваріантний спосіб аналізу досліджуваних проблем (В. Афанасьєв, І. Блауберг, Т. Ільїна, Е. Юдін, А. Баблянец, А. Новиков, І. Пригожин, І. Стенгерс); дослідження особистості як активного суб'єкта діяльності й розвитку (К. Абульханова-Славська, І. Бех, В. Кремень, В. Рибалка, В. Татенко та ін.); гуманістичну філософію освіти (В. Андрущенко, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн).

Інформаційно-емпіричну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти України щодо регулювання освітньої діяльності, викладені в Конституції України, законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності.

Теоретичне і практичне значення полягає у впровадженні в практику діяльності навчальних закладів (методика, модель, технології) особистісно-професійної компетентності педагога, методики діагностування рівня розвитку особистісно-професійної компетентності педагога; підготовці методичних посібників для системи післядипломної педагогічної освіти за напрямками розвитку особистісно-професійної компетентності педагога, Програми підготовки педагогів у системі післядипломної освіти щодо розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

Для досягнення мети й вирішення поставлених завдань буде використано комплекс методів наукового дослідження:

теоретичні: теоретичний аналіз психолого-педагогічних та філософських джерел, наукової та науково-методичної літератури, контент-аналіз нормативно-правової бази, концепцій за темою дослідження; наукових періодичних педагогічних видань, довідкової літератури, включаючи

електронні ресурси, вітчизняного і зарубіжного досвіду – з метою визначення стану розроблення окресленої проблеми та окремих її аспектів; систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для розкриття методології особистісно-професійної компетентності педагога; теоретичне моделювання розроблення концептуальної моделі технології особистісно-професійної компетентності педагога; структурно-системний аналіз – для виявлення закономірностей розвитку особистісно-професійної компетентності педагога; термінологічний аналіз – для визначення основних базових понять дослідження, їх уточнення та конкретизація; індукція, дедукція, порівняння, систематизація – з метою з'ясування різних поглядів на професійну діяльність викладачів, окреслення шляхів розв'язання наукової проблеми;

емпіричні: психолого-педагогічна діагностика (анкетування, тестування, самооцінювання, творчі завдання, експертні оцінки); педагогічне спостереження; аналіз педагогічної практики для визначення її потенційних можливостей у контексті дослідження; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої методології особистісно-професійної компетентності педагога; моделювання – для розроблення моделі розвитку особистісно-професійної компетентності педагога та розроблення відповідного інструментарію забезпечення цього процесу;

статистичні: методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу одержаних результатів, визначення результативності дослідно-експериментальної роботи з апробації методології, моделі, технології особистісно-професійної компетентності педагога.

Наукова новизна полягає у розробленні моделі розвитку особистісно-професійних компетентностей педагога, в уточненні їх характеристик, у визначенні структури особистісно-професійної компетентності педагога за освітніх змін в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Очікувані результати дослідження.

У результаті виконання дослідно-експериментальної роботи будуть обґрунтовані й розроблені:

зміст та методика розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти;

модель розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

Результати дослідно-експериментальної роботи будуть відображені у:

підготовці науково-методичних рекомендацій з проблем розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в умовах післядипломної педагогічної освіти;

наукових та науково-педагогічних публікаціях різного рівня щодо апробації моделі розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти;

організації та проведенні заходів різного рівня щодо висвітлення проблеми, яка досліджується;

виданні колективної монографії «Теорія й методика розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти».

Упровадження очікуваних результатів дослідно-експериментальної роботи та його соціальний ефект.

Цільовою групою користувачів наукової продукції є науково-педагогічні та педагогічні працівники.

Об'єктами впровадження є вищі навчальні заклади, заклади післядипломної педагогічної освіти, загальноосвітні навчальні заклади України.

Соціальний ефект: стимулювання розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти; підвищення конкурентоздатності сучасного педагога на ринку праці.

Терміни проведення наукового дослідження 2017-2021 роки

I. Підготовчий етап (лютий 2017 р. – січень 2018 р.)

II. Концептуально-діагностичний етап (січень 2018 р. – січень 2019 р.)

III. Формувальний етап (січень 2019 р. – січень 2021 р.)

IV. Узагальнювальний етап (січень 2021 р. – грудень 2021 р.)

Наукові теми кафедр інституту терміном дій на 2017 – 2021 роки:

- кафедри освітніх та інформаційних технологій «Компетентнісний підхід до електронного навчання у системі післядипломної педагогічної освіти»;
- кафедри дошкільної та шкільної освіти «Розвиток особистісно-професійної компетентності педагогів дошкільної, початкової, повної загальної та позашкільної освіти»;
- кафедри професійної освіти та менеджменту «Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти», «Реалізація компетентісно орієнтованої освіти керівників навчальних закладів»;
- кафедри психології «Розвиток психологічної компетентності педагога в системі післядипломної освіти»;
- кафедри соціально-гуманітарної освіти «Трансформація української освіти в контексті вітчизняних практик та світового досвіду».

Очікувані результати:

- підвищення рівня розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в умовах післядипломної освіти;
- модель розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в умовах післядипломної освіти;
- трансформація існуючої системи розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в умовах післядипломної освіти з урахуванням освітніх змін.

*Кириченко Олена Миколаївна,
завідувач науково-видавничого відділу КЗ СОІППО*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОБЛАСТІ

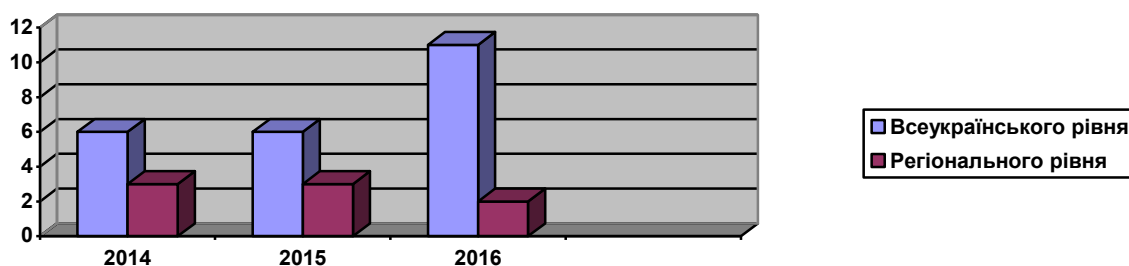
Сучасний стан вітчизняної системи освіти характеризується входженням України у світовий освітній простір. Передумовою успіху цього процесу є глибоке розуміння педагогами тенденцій розвитку освіти, зміни освітніх парадигм та моделей здобуття знань. Для сучасної освіти характерним є пошук нових педагогічних можливостей, що пов'язано насамперед з відмовою від традиційного навчання та виховання, з ідеєю цілісності педагогічного процесу як системи, що спирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації й особистісно-орієнтованого підходу. На часі питання підготовки сучасного учителя, здатного до впровадження нових освітніх реформ, пов'язано насамперед із вмінням використовувати педагогічні технології, які забезпечують високу якість навчання та виховання учнів. в аналізі та обґрунтуванні особливостей упровадження педагогічних технологій у навчально-виховний процес навчальних закладів.

Одним із головних завдань інституту є упровадження педагогічних технологій у навчально-виховний процес закладів освіти у регіоні, а саме удосконалення процесу трансформування наукових ідей в практику роботи школи, пошук шляхів підвищення якості безперервного навчання педагогічних працівників, розвиток їх професійної майстерності, формування навичок упровадження педагогічних технологій та дослідно-експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота в навчальних закладах області здійснюється відповідно до Закону України «Про освіту» від 23 травня 1991 року (зі змінами від 02 червня 2015 року), Закону України «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 року (зі змінами від 02 червня 2015 року), Закону України «Про інноваційну діяльність» від 04 липня 2002 року (зі

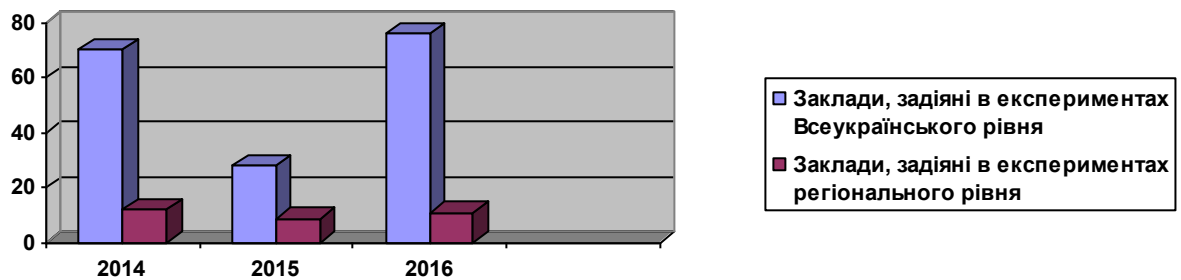
змінами від 10 жовтня 2012 року), наказів Міністерства освіти і науки України від 31.03.2015 № 380 «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» та від 23.11.2009 № 1054 «Про внесення змін до Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад».

З метою оновлення бази даних дослідно-експериментальної діяльності у жовтні 2016 року здійснено паспортизацію навчальних закладів щодо обліку й моніторингового контролю за станом обстежуваного експерименту в навчальному закладі. Згідно зі статистичними даними якого дослідно-експериментальна робота в освітньому просторі Сумської області реалізується у 13-ти науково-дослідних педагогічних експериментах: 11 із яких мають статус Всеукраїнського рівня (у якому задіяні: 77 навчальних закладів) та 2 – регіонального рівня (11 навчальних закладів) (діаграма 1.).

Діаграма 1. Показники кількості експериментів, що реалізуються в навчальних закладах області

Реалізують дослідно-експериментальну роботу в навчальних закладах Білопільського (2), Великописарівського (2), Глухівського (1), Краснопільського (1), Кролевецький (3), Лебединського (4), Липоводолинського (1), Путивльського (5), С. – Будський (1), Тростянецький (5), Шосткинський (2) районів та міст Суми (38), Конотоп (8), Лебедин (7), Шостка (4), Глухів (2), Ромни (1), Охтирка (1). Із них найкраще роботу організовано у місті Суми, де в експериментах задіяно 38 навчальних закладів та у Путивльському, Тростянецькому районах, містах Лебедин й Конотоп де задіяно від 5 до 10 навчальних закладів (діаграма 2.).

Діаграма 2. Динаміка реалізації дослідно-експериментальної роботи в навчальних закладах області

За звітний період в області запроваджено 6 експериментів всеукраїнського рівня: «Школа майбутнього» у якому беруть участь 7 навчальних закладів, із них: у Лебединському районі (1), у м. Конотоп (1), у м. Лебедин (3), у м. Суми (2); «Упровадження науково-педагогічного проекту «Філологічний Олімп»» у якому беруть участь 22 навчальних заклади м. Суми; «Психолого-педагогічне забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки в середньому загальноосвітньому навчальному закладі» у якому бере участь 1 навчальний заклад м. Конотоп; «Формування здатності конкурентоспроможного випускника школи до успішної адаптації в контексті інтеграції до європейського середовища» у якому бере участь 1 навчальний заклад м. Конотоп; «Варіативні моделі комп'ютерно-орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі» у якому бере участь 1 навчальний заклад м. Шостка; «Формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю» у якому бере участь 1 навчальний заклад м. Суми.

Науковий супровід експериментальних педагогічних досліджень у навчальних закладах області здійснюється 14 науковцями з науковими ступенями доктора та кандидата наук провідних установ України, а саме: Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, УкрІНІ, Інституту модернізації змісту освіти, Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної

академії педагогічних наук України, Київського інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка та Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Крім того, у 2016 році завершився термін проведення 2 експериментів, що проходили у навчальних закладах області, із них: експеримент Всеукраїнського рівня «Впровадження моделі навчання «1 учень – 1 комп'ютер», у якому брали участь 3 загальноосвітні навчальні заклади області із них 2 заклади м. Суми продовжили його впровадження, як педагогічна інновація (КУ Сумська спеціалізована школа I ступеня № 30 Сумської міської ради Сумської області; КУ Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів № 15 ім. Д. Турбіна Сумської міської ради Сумської області) та експеримент регіонального рівня «Здорові діти-могутня держава» у якому брав участь 1 загальноосвітній навчальний заклад Лебединського району.

З метою ознайомлення керівників місцевих органів управління освітою з досвідом роботи навчальних закладів, що працюють над реалізацією експериментальних та інноваційних програм в області на офіційному сайті КЗ СОШПО постійно здійснюється оновлення розділу «Наукова робота».

Завдяки ефективним заходам науково-видавничого відділу та науково-педагогічних працівників інституту щодо інформування про проведення дослідно-експериментальної роботи в області до всеукраїнських експериментів «Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес навчальних закладів» долучились 17 навчальних закладів області (Великописарівський район (2), Кролевецький район (2), Тростянецький район (5), м. Глухів (1), м. Лебедин (3), м. Конотоп (1), м. Охтирка (1), м. Ромни (1), м. Шостка (1)) та до експерименту «Формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантної і варіативної складових» долучився 1 навчальний заклад Білопільського району.

Відповідно до зазначених нормативних документів керівництво та

координація діяльності експериментальних навчальних закладів області здійснюється працівниками КЗ СОШПО, зокрема:

- спільно з Департаментом освіти і науки СОДА забезпечують регіональний рівень управління інноваційними педагогічними процесами;
- проводять експертизу та корегують інноваційні процеси в експериментальних навчальних закладах;
- здійснюють науково-методичний супровід процесу впровадження педагогічних експериментів в освітню практику;
- забезпечують патронаж ЗНЗ, ДНЗ та ПНЗ, у яких проводиться дослідно-експериментальна робота;
- узгоджують роботу відділів освіти області, експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів із впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховний процес;
- здійснюють загальне керівництво експериментальними дослідженнями з апробації педагогічних інновацій у рамках роботи експериментальних навчальних закладів;
- консультують педагогів-новаторів із питань пошуково-дослідницької роботи та реалізації інноваційних педагогічних технологій;
- інформують громадськість про результати інноваційної діяльності з метою запровадження у роботі закладів освіти;
- створюють ефективні механізми наукового керівництва експериментальною роботою педагогів;
- організовують тісну співпрацю з вищими навчальними закладами і науково-дослідними інститутами;
- сприяють участі регіональних закладів освіти у загальнодержавних та міжнародних освітніх дослідницьких проектах;
- забезпечують введення інновацій у післядипломну педагогічну освіту.

Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти та місцеві органи управління освітою приділили значну увагу щодо стимулювання

проведення дослідно-експериментальної діяльності, а відповідальність директорів навчальних закладів та наукових керівників експериментальних педагогічних досліджень, які ретельно вивчають доцільності відкриття експерименту, унеможливили проведення формальних експериментальних досліджень в Сумській області.

Аналіз передових педагогічних досліджень дає можливість говорити, що педагогічна технологія – це науково обґрунтована системна модель діяльності педагога, яка містить опис алгоритму його дій з розв'язку певної навчально-виховної проблеми.

Проте, слід чітко розрізняти педагогічну технологію від методики навчання. Відмінність полягає в тому, що педагогічні технології вдається відтворювати, тиражувати й при цьому гарантувати високу якість навчально-виховного процесу або вирішення тих педагогічних завдань, які закладені в педагогічну технологію. Методики часто не гарантують належної якості.

Разом з тим, методика може бути доведена до рівня технології. Наприклад, існує певна методика оцінювання знань, якщо вона відповідає об'єктивності, надійності, валідності, то її можна назвати педагогічною технологією.

Педагогічна технологія нерозривно взаємопов'язана з педагогічною діяльністю. У педагогічній діяльності головними діючими особами є учитель та дитина. Саме вони, взаємодіючи один з одним та колективом, спільно вирішують завдання виховання, навчання та розвитку.

Учитель, як суб'єкт діяльності, керує навчально-виховним процесом, забезпечує його освітній, виховний і розвивальний характер. Удосконалення педагогічної діяльності впливає на розвиток особистості учителя та учня, оскільки зовнішня дія, як правило, справляє вплив на психічні процеси, які в свою чергу якісно змінюють діяльність, виводять її на рівень творчості [1, с. 10-11].

Педагогічна технологія повинна задовольняти основним методологічним вимогам, або критеріям технологічності:

- концептуальність (опора на певну концепцію, що містить філософські, психологічні, дидактичні, соціально-педагогічні обґрунтування освітніх цілей);
- системність (педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи);
- логічність (процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність);
- керованість (цілепланування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання методами і засобами з метою корекції результатів);
- ефективність (оптимальність витрат, гарантованість досягнення запланованого результату);
- відтворюваність (можливість застосування в інших однотипних умовах, іншими суб'єктами);
- єдність змістової та процесуальної частини, їх взаємозумовленість [3, с.129].

До найпоширеніших освітніх технологій відносять: технологію розвиваючого навчання, модульно-розвиваючу технологію, проектну технологію, технологію Монтессорі, Вальфдорську технологію тощо [2, с. 30].

За більшістю з них працюють загальноосвітні навчальні заклади Сумської області, а саме: за науково-педагогічним проектом «Росток», який рекомендовано Міністерством освіти і науки України до впровадження, як педагогічну технологію; технологією проблемного навчання; проектною технологією; технологією особистісно-орієнтованого навчання; теорією розвитку винахідницьких завдань (за Г. Альтшуллером); технологією розвиваючого навчання за системою М. Монтессорі; упровадженням білінгвального навчання; здоров'язбережувальною технологією в освітньому просторі; технологією «Створення ситуації успіху» (за А.С.Белкіним) та інші.

Аналіз інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів області дає змогу визначити перспективи розвитку інноваційних процесів:

- спрямованість на особистісно-орієнтоване навчання та виховання, що актуалізує ідеї гуманістичної парадигми освіти;

- технологізацію інноваційних процесів у загальноосвітньому навчальному закладі, за якої утверджується пріоритет технологій особистісно-орієнтованого виховання і навчання, новітніх інформаційно-комунікаційних технологій;
- подальшу диференціацію та індивідуалізацію у процесах навчання та виховання (зокрема, шляхом упровадження відповідних інформаційно-комунікаційних технологій), які повинні сприяти розвитку творчих можливостей, задоволенню інтересів та нахилів кожного учня, орієнтації на спеціалізовану поглиблену підготовку, створенню умов для одержання додаткових знань, умінь, навичок;
- орієнтацію на збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління, що вимагатиме дотримання умов валеологічного забезпечення освітнього процесу, розробки, апробації і впровадження нових валеологічних освітніх технологій, навчальних програм і спецкурсів.

Означені пріоритетні напрями інноваційних процесів покликані забезпечити випереджувальний розвиток навчальних закладів, а педагогічна технологія, як один із спеціальних напрямків педагогічної науки, покликаний забезпечити досягнення певних завдань: підвищити ефективність навчально-виховного рівня та гарантувати високий рівень їх впровадження.

Вміння застосовувати педагогічні технології у своїй діяльності стає показником високої майстерності учителя, його прогресивної методики навчання та розвитку учнів, яку необхідно постійно вдосконалювати.

Упровадження педагогічних технологій у навчально-виховний процес сучасної школи змінює відтворювальний характер засвоєння знань, умінь й навичок на проблемне, програмоване та інноваційне навчання, а позитивні риси технологізації навчального процесу спричиняють поширення їх використання у педагогічній практиці навчальних закладів.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами / Л.М. Ващенко // Директор школи. – 2007. – № 23–24 (455–456). – С. 10-11

2. Кузь В.Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології / В.Г. Кузь // Педагогіка і психологія. – 2011. – №2. – С. 28-35.

3. Сисоєвої С.О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Атексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.С. Сігаєва, Я.В. Цехмістер та ін.; Заг. ред. С.О. Сисоєвої. // К.: ВПОР, 2001. – 502 с.

*Прядко Любов Олексіївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти та менеджменту,
керівник лабораторії інклюзивного та інтегрованого
навчання КЗ СОІППО*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Поява великої кількості дітей з особливими освітніми потребами вимагає глибокого осмислення суспільством підходів до збереження соматичного і психічного здоров'я. Саме воно забезпечує людині виживання, відчуття щастя від свого існування. Людина може повноцінно існувати лише за умови збереження здоров'я. На жаль не всі діти приходять у цей світ з однаковими можливостями. Їх можливості дуже різноманітні і індивідуальні і щоб задовольнити ці особливі освітні потреби необхідно створити відповідні умови для життя та розвитку.

Уміння правильно визначити, на що здатна дитина в даний момент, як розвинути її розумові здібності у подальшому - це винятково важливі складники педагогічної мудрості.

Інклюзивне навчання трактується сьогодні як система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яке передбачає навчання в умовах дошкільного, загальноосвітнього, професійного, вищого навчального закладу.

Інклюзивна освіта, як педагогічна інновація переживає складний шлях свого становлення.

До сучасних труднощів належать:

- 1) професійна невідготовленість педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, у загальноосвітній школі,*
- 2) архітектурна непристосованість закладів,*
- 3) недостатня розробка нормативно-правової бази,*
- 4) неналежне додаткове фінансування інклюзивних закладів,*
- 5) академічна перевантаженість навчальних програм, які важко адаптувати до освітніх потреб дітей, які отримують ценову освіту,*
- 6) низький рівень методичного забезпечення,*
- 7) негативне ставлення батьків дітей з нормативним розвитком до інклюзивного навчання.*

Важливим чинником, що здатний затримувати розвиток цього виду освіти є недостатнє опрацювання вітчизняного і зарубіжного досвіду педагогічної роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку. Саме цей чинник відіграє важливу роль у розвитку інклюзії.

Становлення інклюзивної освіти в Україні відбувається значною мірою, на жаль, на основі зарубіжного досвіду. Як зауважив П. Єгоров, що кожна країна не може сліпо копіювати досвід інших держав через різні політичні та економічні умови, відмінні освітні традиції, а тому шукає свій особливий шлях розвитку інклюзивного навчання.

Сьогодні стає очевидним, що у світі існують дві організаційно-адміністративні моделі запровадження інклюзивної практики: «Поглинання» та «Співіснування». Україна, як і США, обрала модель «Поглинання», у якій порушений фундаментальний принцип освітньої інтеграції – свобода вибору місця навчання. Більшість європейських країн (а також Японія) реалізують іншу модель – «Співіснування», не нехтуючи ключовими ідеями освітньої

інтеграції. Остання з моделей дає дітям з особливостями психофізичного можливість вибору освітнього закладу, який якомога повніше сприяв би їхньому розвитку. На думку вітчизняних дослідників, модель «Співіснування» можливо втілити в українській освітній простір шляхом збереження загальної і спеціальної освіти за умови створення інклюзивних шкіл (інклюзивних класів). Ще важливим фактором є недостатня увага сучасних реформаторів освіти до нашого вітчизняного досвіду, до якого необхідно звертатись.

Візьмемо наприклад В.О. Сухомлинського. Його педагогічна спадщина вся пронизана увагою до малоздібних дітей, якими вони тоді вважались. *«Життя на кожному кроці переконувало мене, що малоздібні учні – це не просто діти із слабкою пам'яттю. У них пригнічене, застигле «окостеніле» мислення. І був такий момент, коли я пробував поліпшити їх здібність мислити прямим впливом на пам'ять. Але ці спроби призводили до повної невдачі. «Тренувати» пам'ять, примушуючи дітей заучувати, а потім відтворювати заучене не можна. Це згубно для дитини: нервова система її і весь організм виснажуються, а пам'ять стає тільки гіршою – порушуються гармонія пам'яті та інших елементів «великої системи процесів, що відбуваються в мозку».* Так говорив про особливих дітей Великий Учитель.

Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами, у навчальні заклади, до яких останнім часом все активніше залучаються окрім ЗНЗ ще й дошкільні, позашкільні, професійно-технічні, ВНЗ, потребує відповідної професійної підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів. Наразі передбачається оволодіння педагогами основними методами навчання й корекції розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку; виникає нагальна потреба у запровадженні додаткових навчальних курсів у ВНЗ. Водночас, у закладах післядипломної педагогічної освіти необхідне подальше змістове удосконалення змісту курсів та спецкурсів підвищення кваліфікації, до яких залучаються педагоги для роботи в інклюзивних класах. При цьому, з метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні освітні заклади повинні адаптувати навчальні програми та плани, методи і форми навчання,

використовувати наявні існуючі ресурси для задоволення індивідуальних потреб дітей.

Педагог має бути підготовленим ще й до того, що у вільні від навчання години він має організувати дітей з особливими освітніми потребами спільно зі здоровими учнями до участі у різних сферах людського життя. І ця ділянка роботи, оскільки вона є важливою для соціальної адаптації та психолого-педагогічної реабілітації дітей, має потужний виховний вплив на їхніх здорових однолітків.

Зміна структури спеціальної освіти та збільшення кількості дітей дошкільного віку та шкільного з цими потребами, «залучених» до загальноосвітніх та дошкільних закладів, вимагає від педагогічних ВНЗ перегляду і вдосконалення якісної складової навчального процесу, важливою ланкою якої є підвищення професійної компетентності викладачів. При розв'язанні специфічних завдань у навчальному закладі необхідно враховувати кілька тісно взаємопов'язаних факторів:

1. Перегляд змісту і методів вищої освіти для підготовки педагогів до роботи в інклюзивних закладах, що враховують своєрідність реалізації освітньої парадигми, орієнтованої на пізнання і врахування індивідуальних потреб особливих учнів залежно від віку, характеру, ступеня порушення, якостей особистості.

2. Необхідність підтримки високого рівня викладання, що зумовлює пошуки «власного стилю» викладання, який повинен характеризуватися високим професіоналізмом та індивідуальним підходом до кожного студента.

3. Використання інтерактивних форм навчання, що дають змогу вже з самого початку навчання долучити студентів до практичної діяльності.

Отже, у підготовці фахівців, які забезпечують навчально-виховний процес осіб з особливими освітніми потребами, має бути враховано складність завдань, що постають перед ними у професійній діяльності: забезпечення кожній дитині доступності навчання, альтернативність форм та закладів освіти, здобуття в подальшому бажаного освітнього рівня. І, водночас головним

залишається надання необхідної корекційно-реабілітаційної допомоги та психолого-педагогічний супровід, запровадження ефективних інноваційних технологій, які відповідають кращим європейським стандартам.

Інклюзивні школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання, а також забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, запровадження організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами.

Особистісно - орієнтована модель навчання, вимагає глибокого осмислення і розуміння педагогами необхідності побудови нової педагогічної системи на основі індивідуалізації навчально-виховного процесу. Вона передбачає навчання за індивідуальними навчальними програмами, змістом, формами, засобами, індивідуальним темпом, формами контролю і оцінювання та включає наступне: всебічне вивчення особливостей учнів з особливими освітніми потребами: їхніх потреб, інтересів, здібностей і можливостей; наявність корекційного компонента навчання, фахівців, програм; добре налагоджену і розвинену матеріально-технічну базу.

Індивідуалізація навчання являє собою організацію такої системи взаємодії між учасниками навчального процесу, за якої якомога повніше враховують і використовують індивідуальні можливості кожного учня, визначають перспективи розумового розвитку й гармонійного вдосконалення особистісної структури, шукають засобів, що компенсували б наявність вад і сприяли формуванню індивідуальної особистості. Вона потребує пристосування навчального середовища до особливостей учнів з особливими освітніми потребами, створення сприятливих умов для розвитку здібностей і можливостей учнів. Оскільки більшість сучасних педагогів у своїй педагогічній практиці рідко зустрічаються з дітьми з особливими освітніми потребами, які не здатні охопити у повній мірі навчальний матеріал без спеціальних корекційних технологій, то цю функцію має взяти на себе інститут післядипломної педагогічної освіти. Він проводить дослідження у цьому

напрямку і дає рекомендації педагогам. У ході проведення дослідження з'ясовано, що в сучасному інклюзивному закладі відсутнє глибоке розуміння педагогами проблеми індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами. Педагоги інклюзивних навчальних закладів володіють недостатньою інформацією щодо сутності індивідуалізації навчання, а, отже, потребують розширення уявлення в цьому аспекті. Адже саме від індивідуалізації навчання залежить створення у ньому особливого навчального середовища, яке б ураховувало потреби всіх дітей, реалізації командного підходу у допомозі цим дітям, психологічного та корекційного супроводу протягом усіх років навчання, раціонально дібраних навчально-виховних стратегій.

Підготовка педагогів в інституті післядипломної освіти полягає у формуванні їх готовності до здійснення основних аспектів реалізації індивідуалізації навчання: організацію та організації спостереження за учнями з особливими освітніми потребами; складання індивідуального навчального плану та індивідуальної програми розвитку; складання індивідуальної навчальної програми; диференційованого викладання.

Для цього в інституті проводяться лекції з даної проблеми, майстер-класи, конференції з обміну досвідом.

Основними питаннями, якими цікавляться педагоги, які працюють з дітьми з ООП є:

1. *Надання рекомендацій щодо забезпечення індивідуальних підходів до навчання дітей з ООП (20%).*
2. *Організація діяльності дітей з РВ та ЗПР на уроці (19%).*
3. *Оцінювання (22%).*
4. *Індивідуальні програми корекції. (11%).*
5. *Індивідуальні форми роботи. (10%).*
6. *Функції вчителя асистента (18%).*

У нашому закладі велику роль приділяють проблемно-тематичним курсам:

1. *Організаційно-методичні засади інклюзивного навчання (для педагогічних працівників та асистента вчителя).*

2. *Науково-методичні засади навчання дітей з розладами аутичного спектра.*

3. *Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивного дошкільного закладу (для вихователів ДНЗ).*

Вчителі інклюзивного навчального закладу мають створити таке середовище, де б дитина почувалася комфортно і впевнено. Це одне з найважливіших завдань адміністрації та педагогів і, водночас, є першим кроком на шляху налагодження довірливих, партнерських стосунків з родинами.

Роль педагога полягає в тому, щоб відкривати двері, а не проштовхувати в них учня (австрійський педагог, піаніст, композитор Артур Шнабель).

Лобода Вікторія Володимирівна,
викладач кафедри дошкільної та
шкільної освіти КЗ СОІППО

МЕДІАОСВІТНІЙ ПРОСТІР СУМЩИНИ

Інформаційна революція та глобалізація зробили наше сприйняття світу в значній мірі залежним від того, як його подають медіа, тому в епоху становлення інформаційного суспільства в Україні за умов насиченої медіареальності актуальним для розвитку підростаючого покоління є набуття системи знань і практичних умінь для орієнтації в інформаційних потоках сьогодення: пошуку, засвоєння, застосування необхідної інформації, зокрема, медіаінформації; адекватного сприймання, критичного осмислення, звільнення від непотрібної інформації та творчого інтерпретування різноформатної медіапродукції.

На даному етапі розвитку суспільства найбільш значні зміни відбуваються в інформаційній сфері. Практично всі учні мають доступ до телебачення та комп'ютера, більшість часу проводять переглядаючи

розважальні телепередачі, граючись у відеоігри, спілкуючись з однолітками в соціальних мережах. Завдяки інтенсивному розповсюдженню засобів масової інформації (ЗМІ), до яких належать газети, журнали, книги, телепередачі, відео- та аудіозаписи, діти знаходяться під впливом інформаційних потоків. Вплив цих потоків на світосприйняття молоді, як правило, не контролюється ні батьками, ні вчителям, а навчальна інформація, яка передається дитині в школі, займає в загальному інформаційному потоці все менш значиме місце.

Медіаосвіта проголошена ЮНЕСКО одним із пріоритетних напрямів у педагогіці XXI століття. Масова шкільна медіаосвіта – це важливий чинник розвитку суспільства, наявність якого підвищує рівень медіаграмотності спільноти, у якій відбуватиметься соціалізація кожної конкретної дитини. Фоновий, нормативний рівень медіаграмотності дорослих – прояв суспільної культури, що засвоюватиме дитина у процесі своєї соціалізації [2].

Медіаосвіта має стати профілактикою ймовірних негативних медійних впливів на молодь, таких як викривлення уявлень про світ, людські стосунки, формування агресії та інших небажаних форм поведінки.

З метою сприяння розбудові в Україні системи медіаосвіти заради забезпечення ефективної взаємодії особистості із сучасною системою медіа, забезпечення медіаосвіти у вищій школі при перепідготовці та підвищенні кваліфікацій фахівців педагогічного профілю на базі Сумського ОІППО була створена науково-дослідна лабораторія з проблем медіаосвіти та медіаграмотності (наказ СОІППО від 17.03.2016 № 34-ОД).

Основні завдання лабораторії:

- науково-методичне та організаційне забезпечення процесу масового впровадження медіаосвіти в дошкільних закладах, ЗНЗ, ПТНЗ, ВНЗ на основі аналізу практичних проблем, обміну досвідом, здійснення відповідного психолого-педагогічного супроводу;
- активізація співпраці освітян з медіа-виробниками та науковими підрозділами ВНЗ для подальшого розширення практики медіаосвіти;

- наукова і методична підготовка педагогічних кадрів до впровадження медіаосвіти в закладах освіти;
- науково-методична підготовка вчителів до роботи в загальнонаціональних та обласних педагогічних програмах, проектах тощо;
- організація моніторингових досліджень;
- координація обласної мережі закладів освіти;
- інформаційне забезпечення.

Формування медіакомпетентності педагога – шлях до розширення кругозору, формування стійкого інтересу до процесу навчання, можливість творчої самореалізації. Тому в рамках науково-дослідницької роботи членами лабораторії в 2016 році проведено дослідження рівня впровадження медіаосвіти в освітній процес навчальних закладів Сумської області. В он-лайн-опитуванні взяли участь 134 навчальні заклади області. Результати опитування представлені в Таблиці 1.

Таблиця 1. Результати опитування щодо впровадження медіаосвіти в ЗНЗ Сумської області

Відповідь	К-ть закл.	%
так, впроваджується пропедевтичний курс з основ медіаграмотності	1	0.7%
так, під час факультативних занять за власною програмою	3	2.2%
так, педагогічні працівники мають власні публікації з даної тематики	3	2.2%
так, обговорюються з колегами окремі теми під час педагогічних рад, семінарів тощо	44	32.8 %
так, обговорюються окремі теми під час позакласних заходів з учнями	40	29.9 %
так, обговорюються окремі теми на батьківських зборах	27	20.1 %
так, інше	5	3.7%
ні, але планується	59	44%
ні, не планується	22	16.4

		%
не знаємо про впровадження медіаосвіти та медіаграмотності	1	0.7%

З метою формування медіаграмотності педагогів області членами лабораторії було проведено ряд тренінгових занять в рамках проекту «Програма медіаграмотності для громадян» та удосконалено спецкурс «Інформаційні та телекомунікаційні технології навчання» для слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Для висвітлення діяльності лабораторії та задля сприяння відкритості процесів у медіаосвітньому середовищі Сумщини членами лабораторії був створений сайт, який можна переглянути за посиланням <https://sites.google.com/site/mediaosvitasoippo/>. На сайті розміщуються анонси подій, новини медіаосвіти, оновлюється електронна бібліотека, проводяться мережеві консультації через форму «Зворотній зв'язок» на сторінці Контакти.

В рамках щорічної он-лайн науково-освітньої виставки «Інноваційні стратегії інформатизації освіти» за тематикою 2016 року: «Практична медіаосвіта: інноваційні підходи впровадження» з 15 жовтня по 15 листопада 2016 року на Інтернет-ресурсі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти «Сумські літописи» відбувся конкурс робіт за номінаціями: проект, веб-квест, он-лайн екскурсія, електронна книга. Педагоги області мали можливість продемонструвати власний рівень медіакомпетентності та медіаграмотності а також познайомитися з досвідом педагогів інших областей України.

На жаль, на Сумщині медіаосвіта досі залишається фрагментарною і здійснюється переважно стихійно з ініціативи ентузіастів, педагогів-новаторів за явного браку інтеграції цих зусиль в ефективну медіаосвітню систему.

Отже, для ефективного впровадження медіаосвіти, розробки навчальних програм і матеріалів, підготовки вчителів та викладачів необхідним є адекватне осмислення ролі і місця цієї нової навчальної дисципліни в Україні і світі на сучасному етапі, та її специфіки порівняно з іншими навчальними дисциплінами. Пріоритетними напрямками творення цілісної системи шкільної

медіаосвіти є упровадження курсу медіакультури для старших класів з урахуванням особливостей переходу до профільного навчання.

Координація зусиль науковців, педагогів-ініціаторів та активізація співпраці освітян з медіавиробниками не тільки дозволить розширити медіаосвітню практику на всіх етапах шкільного навчання, дошкільної та позашкільної освіти, а також освіти дорослих, але й надасть можливість підготувати інформаційно-методичні матеріали, програмне інформаційно-комунікаційне забезпечення, відеотеки, фонотеки, інформаційні бази шкільних бібліотек.

Список використаних джерел:

1. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: Навчальний посібник / О.Т. Баришполец, Л.А. Найдьонова, Г.В. Мироненко та ін., за ред. Л.А. Найдьонової, О.Т. Баришпольця. – К. : Міленіум, 2009. – 440 с.

2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за науковою редакцією В.В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.

3. Федоров А.В. Медиаобразование будущих педагогов / А.В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. – 314 с.

*Успенська Валентина Миколаївна,
доцент кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ СОППО,
керівник лабораторії з проблем здоров'яспрямованої діяльності
в закладах освіти, кандидат педагогічних наук*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: НОВІ ФОРМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

Зростаючий масштаб втрати сучасною дитиною здоров'я в навчальному закладі є причиною зниження рівня розумової та пізнавальної активності, уяви, зміни в розвитку сучасного школяра (психічні порушення через проблеми соціалізації та інформаційне навантаження). Законом України «Про загальну середню освіту» визначено завданням школи «виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців)», а серед повноважень загальноосвітнього навчального закладу – формування в учнів засад здорового способу життя, гігієнічних навичок. Виконання означених завдань покладено, зокрема, на предмет людиноцентричного виховного і розвивального спрямування – «Основи здоров'я». Висококомпетентний вчитель основ здоров'я, як найперший фахівець освітніх питань здоров'я у навчальному закладі, сьогодні може забезпечити не лише якісне викладання предмета, а й стати супервізором освітньої здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу.

Умовою якості навчання здоровому способу життя є організація навчання «на засадах розвитку життєвих навичок», запропонована ВООЗ (Всесвітньою організацією охорони здоров'я), ЮНІСЕФ (Дитячим фондом Об'єднаних Націй), ЮНЕСКО (Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури), Світовим банком на Світовому форумі з освіти (Дакарта, Сенегал,

2000 р.). Життєві навички (за визначенням ВООЗ) – здатність до адаптивної та позитивної поведінки, яка дає можливість ефективно справлятися з вимогами і проблемами щоденного життя. ВООЗ, оцінюючи впровадження освітніх проектів з формування здорового способу життя молоді в Європейському регіоні, переконливо доводить, що організація освіти дітей та молоді здоров'ю має бути особливою, інакшою, аніж навчання будь-яким іншим навчальним дисциплінам. Дослідники зазначають неефективність традиційних підходів до вивчення здоров'яспрямованого предмета «Основи здоров'я». Тому для навчання здоров'ю доцільним є інший підхід, який фокусується на особистості, способах її спілкування, можливості знайти спільну мову з іншими людьми – «підхід емоційного сприйняття і розвитку навичок». Поняття «підхід на основі життєвих навичок» (англ. «life-skills approach») в останні десятиліття у міжнародному науковому обігу визначає сучасну концепцію забезпечення здорового психосоціального розвитку дітей і молоді, профілактики соціально небезпечних хвороб на основі формування та розвитку навичок, потрібних у житті.

Найважливіші компоненти навчання здоровому способу життя, яке здійснюється на засадах життєвих навичок, – навчатися здобувати знання, навчатися бути собою, навчатися жити разом, навчатися дії (за Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір (наказ Міністерства освіти і науки України № 998 від 31.12.2004).

З прийняттям в освіту Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти 2011 року впроваджується компетентнісний підхід, який спрямовується на формування предметних (галузевих) компетентностей. Нові освітні стандарти, на яких ґрунтуватиметься нова українська школа, враховують «Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006), та спрямовуватимуться на розвиток десяти ключових компетентностей. Це:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.

2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя

Метою змісту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» є «розвиток здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, готовності до дій в умовах надзвичайних ситуацій». На розвиток трьох із компетентностей Нової української школи спрямований предмет «Основи здоров'я»: соціальних і громадянських, підприємливості.

Предмет «Основи здоров'я» відповідає магістральним напрямкам розвитку освіти XXI століття. Серед ключових галузей для набуття компетентностей (за ЮНЕСКО) він спрямовується на фізичне, психологічне і соціальне благополуччя, розвиток уміння вчитися як методу навчання. Основи здоров'я формують життєві навички, сприятливі для здоров'я, безпеки, успішної соціалізації та самореалізації. Навчання життєвих навичок -- необхідний елемент високоякісної освіти. Вони підвищують конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Їм необхідно набути психосоціальних умінь: критично і творчо мислити, адекватно сприймати себе і оточення, приймати виважені рішення, будувати конструктивні міжособистісні стосунки, працювати в команді, демонструвати здатність бути лідером, зацікавлювати і створювати мотивації для інших, розв'язувати проблеми і керувати стресами.

Глобальні стратегії ВООЗ, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ щодо зміцнення здоров'я дітей і підлітків базуються на цілісній 8-компонентній моделі дружнього до дитини шкільного середовища: навчання учнів здоровому

способу життя; уроки фізкультури, позакласна та позашкільна фізична активність; шкільна медична служба; шкільне харчування та наявність відповідної інфраструктури; консультування і надання психологічної та соціальної допомоги; безпечні фізичне і соціально-психологічне середовище; підготовка персоналу школи з питань збереження здоров'я та здорового способу життя; залучення батьків та громади. В українських школах таким системоутворюючим чинником у забезпеченні сприятливого для здоров'я учнів середовища є предмет «Основи здоров'я».

«Основи здоров'я» та профілактична освітня робота мають доказову ефективність впливу на показники здоров'я і поведінкові практики учнівської молоді. Сумнівна економія на підготовці вчителів обернеться у майбутньому багатомільярдними витратами на лікування і підтримку хворих, не кажучи вже про втрати людських життів, яких можна було уникнути. Дієвість на рівні поведінкових практик підтверджують дані соціологічних опитувань (дослідження «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин (ESPAD)»). На 32 % упродовж 8 років зменшилось поширеність куріння серед 15-16-річних підлітків; у 2-3 рази за 16 років зменшилось вживання ними міцних напоїв; у 2 рази за останні 8 років зменшилось вживання марихуани чи гашишу 15-16-річними учнями; на 25 % за 4 роки зменшилось вживання пива підлітками. Показники епідеміологічного рівня демонструють, що протягом 2004-2013 рр. серед підлітків та молоді спостерігається поступове зниження поширеності інфекцій, що передаються статевим шляхом, зниження кількості абортів серед 15-17-річних дівчат.

У 2017-2018 навчальному році учителі основ здоров'я України почнуть он-лайн підготовку за проектом «Вчимося жити разом». Він спрямований на навчання учнів життєвим навичкам шляхом інтеграції курсу в зміст навчального предмета «Основи здоров'я» у 1-9 класах та план виховних годин 1-11 класів. Тематика курсу реалізовує компетентнісний підхід в освіті. Вона акцентована першочергово на формуванні психосоціальних навичок, які сприяють соціальній злагодженості, полегшенню адаптації до

нових життєвих обставин, відновленню психологічної рівноваги, розбудові здорових стосунків тощо. Прикладом таких життєвих навичок є позитивна самооцінка, ефективне спілкування, співчуття, попередження та розв'язування конфліктів, протистояння негативним соціальним впливам, самоконтроль, керування стресами, мотивації успіху, аналіз проблем і прийняття виважених рішень, критичне і творче мислення, активна громадська позиція тощо.

Проект «Вчимося жити разом», впровадження якого передбачено наказом Міністерства освіти і науки України, створено відповідно до Меморандуму про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та Представництвом дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у партнерстві з Громадською організацією «Дитячий фонд «Здоров'я через освіту». Проект має повне ресурсне забезпечення <http://autta.org.ua/ua/resources/learning-to-live-together/>, а також статистично доведену ефективність впливу на знання, ставлення, уміння та поведінкові практики учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Ефективність проекту визначалась шляхом проведення он-лайн опитування вчителів та учнів за процедурою «ДО» та «Після» в 5 областях України. З результатами оцінки ефективності проекту за 42 індикаторами можна ознайомитися за посиланнями <http://autta.org.ua/ua/Advocacy/>

Підготовка для впровадження проекту «Вчимося жити разом» здійснюватиметься для всіх учителів основ здоров'я (як основної, так і початкової школи). Вона виводить на новий рівень їх післядипломну освіту, яка стане змішаною (On-line + Off-line), що поєднуватиме переваги обох форм навчання. Сутнісною новизною тут є самостійне проходження он-лайн навчання за новим проектом з автоматизованим отриманням відповідного сертифікату. Таке навчання стане базовим для дистанційної форми підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я основної школи (педагогів, які вже мають сертифікати з предмета) та буде попереднім навчанням усіх слухачів експрес-курсів. Он-лайн навчання за проектом «Вчимося жити

разом» стане важливою умовою підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я.

П'ятаченко Юрій Васильович,

*старший викладач кафедри
соціально-гуманітарної освіти КЗ СОШПО,
керівник лабораторії з проблем
національно-патріотичного виховання*

Гладенко Юрій Миколайович,

*голова ГО «Центр розвитку території та
соціального маркетингу «Триторія»*

ЗАСОБИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО- КРАСЗНАВЧОЇ ПРОГРАМИ «ПЕРЛИНИ МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ»

В умовах сьогодення особливого значення та актуальності набуває національно-патріотичне виховання дітей та молоді. Указом Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580 затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки, якою передбачено максимальний розвиток та удосконалення даного напрямку, особливо на рівні формування свідомості підростаючого покоління на засадах патріотизму, любові та відповідального ставлення до рідного краю. З метою ефективного впровадження національно-патріотичного виховання необхідним є застосування інноваційних підходів, використанні інтерактивних методика та практик за принципом неформальної освіти, особливо у навчальний та позанавчальний процеси дітей та молоді. Важливим є формування фундаментальних засад патріотизму, що полягає у вивченні історії України, народних традицій, процесів її державного становлення, перспектив розвитку в умовах сучасності тощо.

Проте, не менш важливим є вивчення та розвиток зацікавленості підростаючого покоління до історії рідного краю. Адже з любові до малої Батьківщини починається любов до країни.

Дещо призабута культурна та історична спадщина на сьогодні стала рушійною силою для формування самосвідомості сучасного українця. Базуючись на наявній історичній спадщині, культурі, традиціях формуються і інноваційні підходи для сталого розвитку особистості в громаді.

В інформаційному суспільстві наявність інтелектуального капіталу забезпечує високі показники соціально-економічного розвитку, особливо за відсутності природних ресурсів або вже розвинутих виробничих комплексів.

Україна йде шляхом добровільного створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Визначальним фактором цього процесу є добровільність волевиявлення громад та отримання можливості для ефективного економічно-соціального розвитку конкретної території. Все це неможливе без формування активної громадськості на місцях. Спроможність громади завжди буде визначатись наявністю людського капіталу, його мотивації, культури, соціально-професійної підготовки. Стає зрозумілим, що мотивація не може визначитися тільки грошима, тому формування особистості повинно починатись змалечку від родини до дитячого садка, школи та подальшого вибору особистістю свого майбутнього. На протязі усього життя людина повинна себе ідентифікувати у просторі де є його мала батьківщина та можливості для самовираження та розвитку.

Складова національно-патріотичного виховання дозволяє формувати сталість ідентифікації людини та персональний пошук й розвиток особистості в межах рідної країни. В умовах міграційних процесів української молоді за межі України в пошуках кращого життя та заробітку країна втрачає активну, прогресивну молодь, без чого неможливі якісні впровадження інноваційних розробок, втрачаємо у громадах «розумний» капітал, що може привести до деградації громади та їх неспроможності.

Для прикладу, в рамках Програми Європейського Союзу та Східного партнерства «Культура і креативність» здійснюється впровадження системи індикаторів впливу культури на соціально-економічний розвиток, розроблених ЮНЕСКО (CDIS). Показники розвитку культури суттєво впливають на розвиток інших сфер, включаючи економіку, освіту, соціальний напрямок, екологію, інфраструктуру тощо. За останні 10 років світовий товарообіг креативної продукції і послуг збільшився більше ніж вдвічі та досяг 624 млрд. доларів США. Разом з економічними вигодами креативна економіка створює нематеріальні цінності та забезпечує сталий розвиток, орієнтований на людину, вона змінює середовище, в якому люди хочуть жити, працювати та вчитися, де вони думають, винаходять і творять .

Громадська організація ГО "ЦРТСМ "Триторія" з 2014 р. впроваджує інноваційні підходи, інтерактивні методики та практики за принципом неформальної освіти на міському та обласному рівнях.

У якості прикладу можуть виступати такі проекти:

- «Код роду – крелевецькі ткані рушники». Мотиви і символи крелевецьких рушників цілком відповідні українському національному світосприйманню, укорінені в сивій минувшині є надбаннями приналежності до наших пращурів.

- «Разом відкриваємо перлини рідного краю!» створено освітньо-краєзнавчу гру «Загадкова та прекрасна Сумщина», що містить інформацію та зображення 120-ти знакових архітектурних, духовних, мистецьких, природно-заповідних об'єктів Сумщини, які ілюструють соборність і цілісність України, її єдність у різноманітті (консультант – доктор історичних наук, доцент СумДУ Дегтярьов С.І.). Гра «Загадкова та прекрасна Сумщина» отримала рекомендацію до друку від наукової ради Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Гра поєднує у собі ігрову, дидактичну (пізнавальну), етно-ментальну, психолого-етичну та комунікативну сторони, допомагає дітям та молоді ідентифікувати себе як складову єдиної громади Сумської області й України, розвинути інтелект, увагу, логічне мислення,

мовленнєві навички, зорове сприйняття і фотографічну пам'ять. Гра навчить порівнювати, аналізувати, класифікувати, узагальнювати словесну інформацію з візуальним зображенням об'єктів.

В умовах нових суспільно-політичних реалій в Україні після Революції Гідності усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі, зміцнення країни та активної громадянської позиції.

Завдяки результатам педагогічних досліджень достеменно встановлено, що 40 відсотків від загального обсягу виховних впливів на особистість дитини здійснює освітнє середовище, в якому вона перебуває.

Відомо, що для кращого засвоєння інформації якісним інструментом є формат інтерактивної гри (неформальні освітні заходи), який запроваджується у рамках виконання Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки та проекту «Разом відкриваємо перлини рідного краю!».

Центр розвитку території та соціального маркетингу «Територія» презентує розроблену в Сумах та апробовану краєзнавчу родинну гру «Загадкова та прекрасна Сумщина»:

- **ПОЄДНУЄ** в собі ігрову, дидактичну (пізнавальну), етно-ментальну, психолого-етичну та комунікативну сторони.
- **РОЗВИВАЄ** інтелект, увагу, логічне мислення, мовленнєві навички, зорове сприйняття і фотографічну пам'ять.
- **НАВЧАЄ** порівнювати, аналізувати, класифікувати, узагальнювати словесну інформацію з візуальним зображенням об'єктів.
- **МАЄ ЗОБРАЖЕННЯ 120 об'єктів Сумщини** - виразні знакові архітектурні, духовні, мистецькі, природно-заповідні об'єкти Сумської області, які ілюструють соборність і цілісність України, нашу єдність у різноманітті.
- **ЗАКАРБОВУЄ** та допомагає дітям та молоді більше дізнатися про видатних діячів, краєзнавчі об'єкти Сумщини, ідентифікувати себе як складову єдиної громади Сумської області й України.

- **ЗАБЕЗПЕЧУЄТЬСЯ СПІЛКУВАННЯ У КОМАНДІ.** В добу панування цифрових технологій дає можливість не лише відчувати живі емоції спілкування, але й у доступній формі отримати чимало нової інформації та розвивати навички командної взаємодії.

Гра «Загадкова та прекрасна Сумщина» завдяки виваженому добору краєзнавчих об'єктів Сумської області та видатних діячів Сумщини стає дієвим засобом патріотичного виховання, спрямована на формування потреби в знаннях про свій рідний край, активного інтересу до пошуку нових перлин Сумщини, удосконалення пізнавальних умінь і навичок, що відповідає педагогічній меті дидактичних ігор.

Ігрові заняття і прийоми урізноманітнюють навчальну діяльність дітей, вносять у неї елемент цікавості, підвищують ефективність сприймання дітьми краєзнавчого матеріалу. Це гра – заняття для школярів підліткового та старшого шкільного віку, де провідну роль у ній може належати як педагогу, так і одному з учнів.

Стисло про гру:

Настільна краєзнавча родинна гра-лото «Загадкова та прекрасна Сумщина» поєднує у собі ігрову, дидактичну (пізнавальну), етно-ментальну, психолого-етичну та комунікативну сторони, допоможе дітям більше дізнатися про видатних людей та краєзнавчі об'єкти в Сумській області, ідентифікувати себе як складову єдиної громади Сумської області й України, розвинути інтелект, увагу, логічне мислення, мовленнєві навички, зорове сприйняття і фотографічну пам'ять. Гра навчить порівнювати, аналізувати, класифікувати, узагальнювати словесну інформацію з візуальним зображенням об'єктів.

Розроблена гра завдяки вдалому добору краєзнавчих об'єктів Сумської області та видатних людей Сумщини може стати дієвим засобом патріотичного виховання, спрямована на формування потреби в знаннях про свій рідний край, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок, що відповідає педагогічній меті дидактичних ігор.

Настільна краєзнавча гра «Загадкова та прекрасна Сумщина» може бути застосована як гра - заняття для школярів підліткового та старшого шкільного віку, а провідну роль у ній може належати як педагогу, так і одному з учнів. Ігрові заняття і прийоми здатні урізноманітнювати навчальну діяльність дітей, вносити у неї елемент цікавості, підвищувати ефективність сприймання дітьми краєзнавчого матеріалу.

«Казкове місто Суми» це проект по видавництву інтерактивної дитячої книги авторами якої стали відома дитяча письменниця Анна Коршунова та сумська художниця Світлана Качуровська. До речі, письменниця є кандидатом географічних наук, а рецензентами виступили два доктори історичних наук Д.В.Кудінов та С.І. Дегрятрьов. Кожна сторінка книги несе в собі пізнавальну інформацію про місто Суми в доступній та зрозумілій для дитини формі. Видання дозволяє якісно проводити не тільки час як батькам з дитиною, а і використовувати її під час заходів з краєзнавства, національно-патріотичного виховання. Ігрова форма книги дає чудові результати для запам'ятовування та карбування в пам'яті складових, що формують особистість та її відношення до навколишнього світу. Вона поведе у світ захоплюючих мандрівок містом Суми, допоможе знайти відповіді на цікаві загадки, зануритись у світ легенд і, ніби на машині часу, повернутися в сьогодення [3].

Указом Президента України 2017 рік оголошений Роком Української Революції 1917-1921 років (Указ Президента України від 22 січня 2016 року №17/2016). Серед непересічних діячів, які створили, розбудовували й захищали Українську Народну Республіку (УНР) були і сум'яни. Серед них поет, громадський діяч і дипломат О. Олесь, художник, музейник, поет Никанор Онацький, військовий діяч і публіцист Василь Філонович (мемуарні записки і дослідження історії доби УНР, очолював оборону Сум від більшовицької навали у 1917 році), науковець, письменник, державний діяч Павло Зайцев (широкознаний і авторитетний шевченкознавець, белетрист).

Пропонуємо започаткувати серію художніх, мемуарних, науково-популярних видань «Сум'яни – борці за державність України».

Відкрити серію має книга письменника О.Олеся (уродженця м. Білопілья, який жив і перебував у Сумах майже 30 років). У поетичному доробку крайнина є незнана для читача книга лірики "Щоденник. Рік 1917" та поезії цих років, що не ввійшли до прижиттєвих книг О. Олеся. У цих творах видатного майстра поетичного слова відтворені настрої, мрії, очікування українця і громадянина в добу Української Весни 1917 року, складений поетичний сенотаф загиблим за волю України, не залишає байдужим і його вишукана інтимна лірика.

Пропоновані тексти поезій більше ніж три десятиліття тому були передані із закордонного архіву поета до Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка (Київ) і єдиний раз опубліковані у раритетному на сьогодні двотомнику творів О. Олеся (упорядник Р. Радишевський). До книги вважаємо за потрібне долучити наукові коментарі і довідковий апарат, а також світлини тих років.

Інтерактивний формат просвітницьких продуктів ГО «Триторія» забезпечує дидактичну (пізнавальну), етно-ментальну, психолого-етичну та комунікативну сторони, формує свідомість підростаючого покоління на засадах патріотизму, любові та відповідального ставлення до рідного краю, стає складовою рамках Обласної цільової комплексної програми «Молодь Сумщини» на 2016 – 2020 роки або Обласної комплексної програми «Освіта Сумщини у 2016 – 2018 роках».

Вознюк Алла Вікторівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології КЗ СОІППО,
завідувач науково-дослідною лабораторією
з організації роботи опорних шкіл,
обласний координатор та регіональний тренер
Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної
згуртованості суб'єктів освітнього процесу»

Чижиченко Наталія Миколаївна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології КЗ СОІППО,

*тренер і консультант Сумського міського
громадсько-молодіжного об'єднання
«Міський кризовий центр», член громадської організації»
Української асоціації фахівців із подолання наслідків
психотравмуючих подій», регіональний тренер
Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної
згуртованості суб'єктів освітнього процесу»*

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ – НЕОБХІДНА УМОВА УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВСІХ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Зміни, які відбуваються в нашій країні, не можуть не вплинути на зміни освітніх потреб її громадян. Сьогодні, як ніколи, виникла потреба в якісній освіті, основним показником якої є підготовка випускника з відповідними професійно-орієнтованими компетенціями. Однак зростання малокомплектних шкіл, низький рівень їх ресурсного забезпечення (педагогічні працівники, матеріально-технічна база, навчально-методичне забезпечення тощо), призвели до неефективності функціонування даних шкіл. Тому виникла нагальна потреба у створенні нової структури сільської освітньої мережі, при якій кожен учень мав би можливість, незалежно від місця його проживання, одержати якісні освітні послуги відповідно до його здібностей та інтересів. Такою структурною одиницею, надзвичайно дієвою і прогресивною, як засвідчує досвід інших держав, є освітні округи.

В рамках децентралізації повноважень центральних органів влади Урядом внесено зміни у порядок створення освітніх округів, визначено умови функціонування загальноосвітніх навчальних закладів, значно збільшено повноваження опорних шкіл, розширено функціональні обов'язки директора опорної школи, який повинен нести відповідальність за якість підготовки педагогічних кадрів і якість освіти. Однак, слід зазначити, що успішність функціонування освітнього округу, у першу чергу, залежить від соціальної згуртованості всіх учасників освітнього процесу в об'єднаній територіальній

громаді.

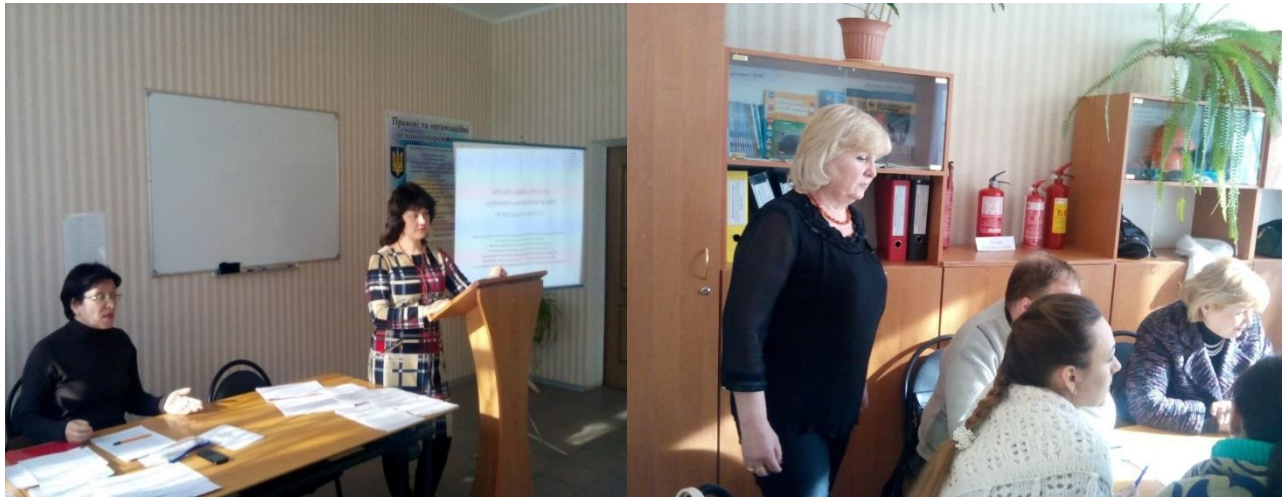
У даному контексті науково-дослідна лабораторія з організації роботи опорних шкіл Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти долучилася до Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу», учасниками якого стали 16 шкіл області.

Метою даного проекту є встановлення партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу з громадою, місцевою владою, а також створення комфортного та безпечного середовище для розвитку особистості дітей.

Для реалізації означеної мети в рамках даної співпраці було організовано та проведено ряд заходів різного рівня.

Так, наприклад, 8 лютого 2017 року відбувся семінар «Психологічний супровід навчально-виховного процесу в умовах опорної школи» для методистів із психологічної служби управлінь (відділів) освіти (освіти і науки, освіти, молоді та спорту) міських рад, міськвиконкомів, райдержадміністрацій.

Методисти ознайомилися з особливостями створення та функціонування освітніх округів (Вознюк А.В., завідувач науково-дослідної лабораторії з організації роботи опорних шкіл, завідувач кафедри психології Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат психологічних наук, доцент), організацією психологічного супроводу навчально-виховного процесу в умовах об'єднаної територіальної громади (Марухина І.В., завідувач навчально-методичного центру психологічної служби Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти), особливостями психологічної підтримки учасників навчально-виховного процесу в умовах реформування освіти (Кондратенко Л.О., методист навчально-методичного центру психологічної служби Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).

15 лютого 2017 року на базі навчальних закладів м. Шостка відбулася розширена нарада-семінар «Інноваційне середовище навчального закладу у форматі Концепції «Нова українська школа», метою якого було обговорення актуальних проблем створення інноваційного середовища навчального закладу у форматі Концепції «Нова українська школа»; вивчення досвіду впровадження інноваційних технологій в управлінській діяльності та навчально-виховному процесі навчальних закладів м. Шостка для заступників директорів з навчально-виховного процесу опорних шкіл та вчителів інформатики.

Заступник голови Сумської обласної державної адміністрації, Подопрігора Микола Анатолійович, наголосив на важливості створення опорної школи у контексті реформи децентралізації.

Директор Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, Попова Олена Іванівна, звернула увагу учасників наради-семінару на тому, що опорна школа в об'єднаній територіальній громаді повинна стати інноваційними освітнім осередком для надання якісних освітніх послуг.

Завідувач науково-дослідної лабораторії з організації роботи опорних шкіл, завідувач кафедри психології Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат психологічних наук, доцент, Вознюк Алла Вікторівна, у своєму виступі наголосила на визначальній ролі директора опорної школи для успішного створення інноваційного освітнього середовища.

У рамках наради-семінару відбулися майстер-класи з тем:

1. «Використання ІТ-технологій та ігрового програмного забезпечення в початковій школі» (Левченко Лариса Олександрівна, учитель початкових класів Шосткинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 11);

2. «Використовуємо інноваційні технології для розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок учнів» (Бур Олена Василівна, заступник директора з науково-методичної роботи, Гутак Інна Олександрівна, заступник директора з навчально-виховної роботи, Шевченко Людмила Миколаївна, учитель інформатики Шосткинського навчально-виховного комплексу: спеціалізована школа І-ІІ ступенів – ліцей Шосткинської міської ради Сумської області);

3. «Працюємо у хмарному середовищі» (Головатюк Світлана Миколаївна, заступник директора, Крутова-Оникієнко Ольга Олександрівна, учитель хімії, Слущка Ірина Анатоліївна, учитель інформатики Шосткинської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 1 Шосткинської міської ради Сумської області);

4. «Творчі проекти як складова розвитку інноваційного середовища» (Ковтун Світлана Валентинівна, заступник директора, Пата Олена Іванівна, учитель інформатики Шосткинської гімназії Шосткинської міської ради Сумської області).

Під час наради-семінару відбулася презентація проекту «Розумники» на тему «Сучасні рішення для освіти» (Василь Рилєєв, комерційний директор ТМ «Розумники», Тетяна Даніліна, учитель-тренер).

В рамках Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу» 22-23 лютого 2017 року на базі КПК «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» відбувся навчальний тренінг з підготовки регіональних тренерів.

Від Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти приймали активну участь у навчальному тренінгу Алла Вікторівна Вознюк, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, завідувач науково-дослідною лабораторією з організації роботи опорних шкіл та Наталія Миколаївна Чижиченко, кандидат психологічних наук, консультант Сумського кризового центру.

Метою заходу було обговорення стратегічних питань та визначення конкретного плану заходів для розвитку соціальної згуртованості, встановлення партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу з об'єднаною територіальною громадою; ознайомлення та набуття первинних вмінь щодо

впровадження інноваційних технологій розвитку соціальних спільнот в об'єднаних територіальних громадах.

Відкрила захід Голова громадської організації «Рух Української неформальної освіти» Наталія Гущина, яка у своєму виступі наголосила на важливості створення умов для особистісно-професійного зростання вчителів в умовах реформування освіти.

У рамках тренінгу була представлена одна з активних форм навчання – «Світове кафе» (The World Café), тематикою якого була «Нова українська школа: взаємодія та стратегія розвитку». У ході даного навчання Алла Вікторівна Вознюк, як завідувач науково-дослідною лабораторією з організації роботи опорних шкіл, виступила модератором творчої групи, що моделювала діяльність об'єднаної територіальної громади.

Під час тренінгу Голова правління громадської організації «Інститут розвитку соціальної згуртованості» Мар'я Нестерова презентувала інноваційні технології розвитку спільнот, технології конструктивного діалогу.

З метою набуття первинних вмінь в учасників навчального тренінгу, Наталія Миколаївна Чижиченко, як консультант Сумського кризового центру, обґрунтувала причини виникнення перешкод у встановленні партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу з об'єднаною територіальною громадою та запропонувала найбільш оптимальні інноваційні технології щодо їх подолання.

За результатами навчання, Алла Вікторівна Вознюк та Наталія Миколаївна Чижиченко отримали сертифікат регіональних тренерів Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу».

1 березня 2017 року був проведений фокус-семінар «Педагогіка партнерства – ключовий компонент формули Нової школи» на базі Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Метою заходу було ознайомлення з принципами педагогіки партнерства, визначення організаційно-педагогічних та психологічних умов формування партнерських відносин у системі «вчитель – учень – батьки», озброєння учасників з прийомами та формами роботи з батьками, учнями, що забезпечить налагодження успішної співпраці батьківської громадськості та педагогічних колективів шкіл для забезпечення спільної місії – розвитку дитини.

Учасниками фокус-семінару були: заступники директорів з навчально-виховної роботи та практичні психологи опорних шкіл, а також тих, що плануються ними стати (усього 41 особа).

Відкриваючи семінар, ректор Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор історичних наук, доцент Юрій Олександрович Нікітін зазначив, що реалізація у закладах освіти основних принципів педагогіки партнерства допоможе розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини.

Завідувач методичним центром психологічної служби, Ірина Володимирівна Марухина звернула увагу присутніх на те, що ефективність впровадження педагогіки партнерства певним чином залежить від вміння

передбачати можливі ризики, бар'єри та знаходити оптимальні шляхи їх подолання.

Завідувач науково-дослідної лабораторії з організації роботи опорних шкіл, завідувач кафедри психології Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат психологічних наук, доцент, Алла Вікторівна Вознюк, у своєму виступі наголосила на важливості налагодження конструктивної взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу через активне залучення сім'ї до навчально-виховного процесу.

З метою набуття первинних вмінь в учасників фокус-семінару, методистами методичного центру психологічної служби проведено ряд активних форм навчання, які були спрямовані на: визначення переважаючих якісних характеристик партнерських відносин; створення організаційно-педагогічних та психологічних умов щодо формування партнерських відносин у системі «вчитель – учень»; побудову моделі партнерської взаємодії школи і сім'ї.

На закінчення зустрічі учасники зазначили, що отримана інформація сприятиме налагодження успішної співпраці батьківської громадськості та педагогічних колективів шкіл для забезпечення спільної місії – розвитку дитини та висловили надію на подальші зустрічі.

12 квітня 2017 року в рамках Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу» на базі Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти відбувся науково-практичний семінар «Соціальна згуртованість – умова зростання успішної особистості».

Учасниками науково-практичного семінару були заступники директорів з навчально-виховної роботи навчальних закладів, які є учасниками Всеукраїнського проекту «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу», та заступники директорів з навчально-виховної роботи опорних шкіл об'єднаних територіальних громад Сумської області.

Метою заходу було ознайомлення з основними поняттями та категоріями соціальної згуртованості; обговорення переважаючих факторів розвитку соціальної згуртованості усіх суб'єктів освітнього процесу; набуття первинних вмінь щодо впровадження інноваційних технологій встановлення партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу.

Відкрив захід проректор з наукової роботи, кандидат педагогічних наук Грицай Сергій Михайлович, який у своєму виступі наголосив на важливості укладення угоди про надання освітніх послуг, методичної допомоги та науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу між Комунальним закладом Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти та об'єднаною територіальною громадою з метою успішної взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу.

У рамках науково-практичного семінару, Алла Вікторівна Вознюк, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, завідувач науково-дослідною лабораторією з організації роботи опорних шкіл, використовуючи інтерактивні техніки, ознайомила учасників семінару з

основними поняттями та категоріями соціальної згуртованості та здійснила обговорення переважаючих факторів розвитку соціальної згуртованості усіх суб'єктів освітнього процесу.

З метою набуття первинних вмінь в учасників семінару, Наталія Миколаївна Чижиченко, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології, обґрунтувала причини виникнення перешкод у встановленні партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу з об'єднаною територіальною громадою та запропонувала найбільш оптимальні інноваційні технології щодо їх подолання.

17 березня 2017 року в рамках Восьмої Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2017» відбувся науково-практичний семінар Всеукраїнський проект «Розвиток соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу».

Від Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти приймали активну участь у науково-практичному семінарі Сергій Михайлович Грицай, проректор з наукової роботи, кандидат педагогічних наук, Алла

Вікторівна Вознюк, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, завідувач науково-дослідною лабораторією з організації роботи опорних шкіл та Наталія Миколаївна Чижиченко, кандидат психологічних наук, консультант Сумського кризового центру.

Метою заходу було обговорення стратегічних питань для успішного розвитку соціальної згуртованості, встановлення партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу з об'єднаною територіальною громадою.

Відкрила захід заступник голови громадської організації «Рух Української неформальної освіти», координатор проекту Галина Коломієць, яка у своєму виступі наголосила на важливості розвитку соціальної згуртованості для всіх учасників освітнього процесу в об'єднаній територіальній громаді.

У рамках науково-практичного семінару національний спеціаліст програми «Людська безпека» координатор проектів ОБСЄ в Україні Лілія Грудко звернула увагу на важливості впровадження спецкурсу «Протидія торгівлі людьми» для педагогічних працівників закладів середньої освіти» в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Під час заходу керівник Представництва Данської ради у справах біженців в Україні Кріста Зонголович презентувала інноваційні технології психосоціальної підтримки дітей та дорослих (батьків, педагогів, шкільних психологів) для успішного розвитку соціальної згуртованості в рамках об'єднаної територіальної громади.

У ході даного навчання було висвітлено та обговорено ряд актуальних питань щодо розвитку соціальної згуртованості, а саме: «Програма лідер у мені, як інструмент створення площини взаємодії між батьками – учнями – вчителями»; «Методи взаємодії шкільного психолога з батьківським колективом»; «Роль батьків та вчителів у формуванні безпечного середовища».

19 квітня 2017 року на базі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти проведено семінар з теми «Створення безпечного освітнього середовища в умовах опорного навчального закладу».

Учасниками семінару стали заступники директорів із виховної роботи, практичні психологи опорних шкіл області (усього 43 особи).

Відкрив семінар ректор Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Нікітін Ю.О. зазначивши актуальність теми.

Учасники семінару, під керівництвом спеціалістів навчально-методичного центру психологічної служби Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Марухиної І.В., Растрости Г.Б., Гавриленко С.О., завідувача науково-дослідної лабораторії з організації роботи опорних шкіл СОІППО

Вознюк А.В. сфокусувалися на вирішенні 3 основних питань: що таке освітнє середовище і, зокрема, психологічно безпечне освітнє середовище; психологічне насильство як фактор загрози психологічно безпечного освітнього середовища; проектування психологічно безпечного освітнього середовища в умовах опорного навчального закладу.

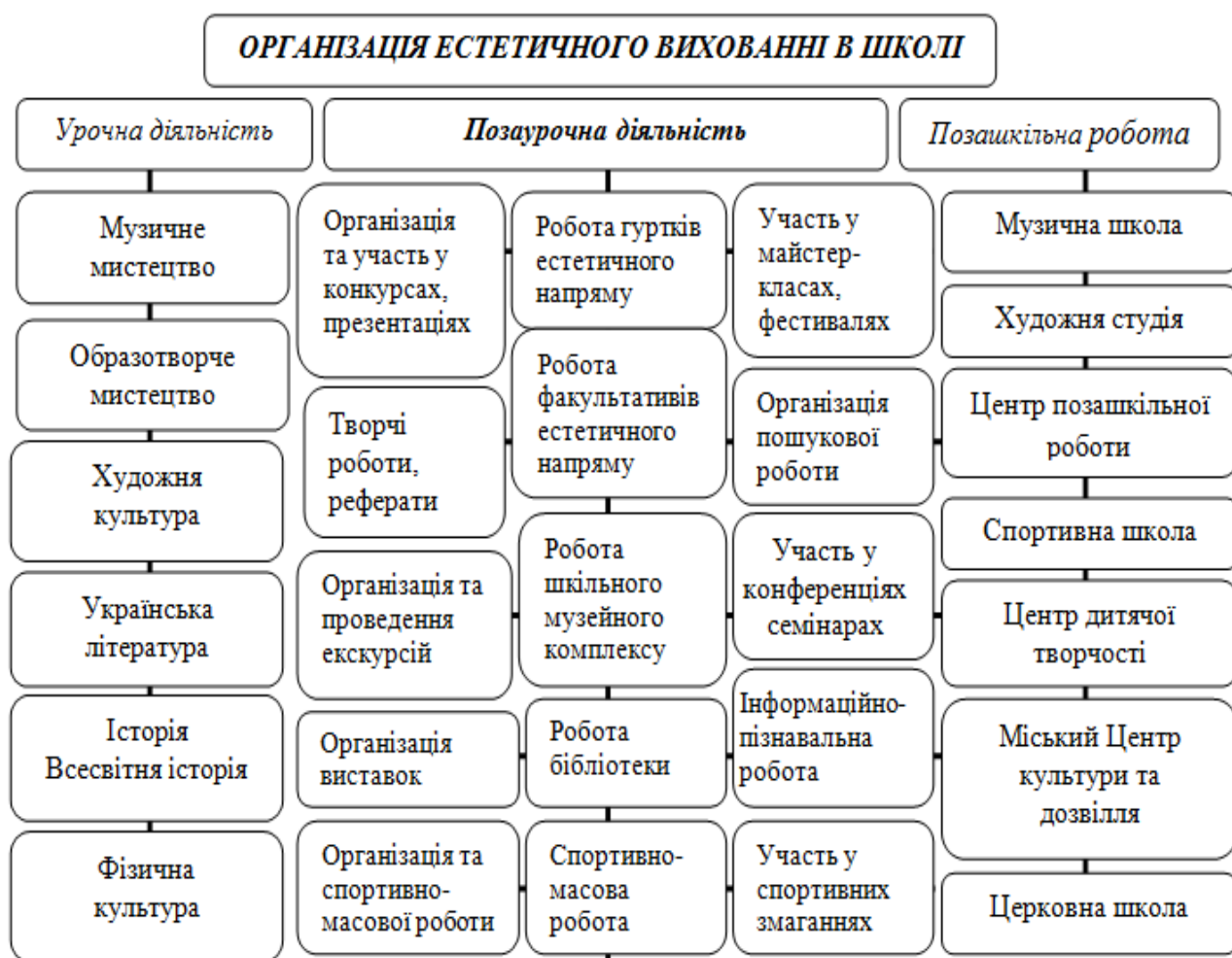
Зацікавлення в учасників семінару викликали інтерактивні форми роботи, під час яких було створено колаж психологічно безпечного опорного закладу, пам'ятки: «Що можуть зробити педагоги, щоб стати ближчими до учнів?», «Як допомогти дітям стати ближчими одне до одного?», аналізували ситуації щодо виявлення причин виникнення психологічного насильства та його наслідків.

*Серих Лариса Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної та шкільної освіти,
науковий керівник регіонального експерименту КЗ СОІППО*

ВПРОВАДЖЕННЯ БАГАТОВЕКТОРНОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ТА ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ

Упроваджуючи багатовекторну модель взаємодії ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків, почнемо із розгляду індивідуальних особливостей ЕВ (ЕВ – скорочення «естетичне виховання» – Л.Серих) в ЗНЗ, оскільки вони є базовими в реалізації нормативно-правової бази з питань загальноосвітньої підготовки.

Естетичне виховання – один з основних напрямків навчально-виховної системи роботи Роменської ЗОШ І-ІІІ ст. №5 (рис. 1) і організація його в навчальному закладі здійснюється за трьома основними векторами: урочна діяльність; позаурочна діяльність; позашкільна робота.

Рис. 1. Організація естетичного виховання підлітків ЗНЗ

В урочній діяльності щодо ЕВ підлітків головну роль відіграють предмети навчального процесу: музичне та образотворче мистецтво, художня культура, українська та зарубіжна література, історія, фізична культура та ін., під час вивчення яких учні отримують певну суму знань, що сприяють формуванню в них естетичної культури та художньо-естетичних смаків, пробуджують бажання не лише споглядати, а й творити прекрасне. Творити прекрасне учням допомагають складові позаурочної діяльності. Це робота в гуртках та факультативах ЕВ, у шкільному музейному комплексі (музеї: народознавства, бойової слави, Книги та ноосфери), шкільній бібліотеці, спортивних секціях. Займаючись позаурочною діяльністю, діти мають можливість отримувати додаткові знання, розвивати свої естетичні смаки та здібності, удосконалювати практичні навички, ділитися досвідом роботи з іншими, брати участь у

виставках, презентаціях, конкурсах, фестивалях, майстер-класах тощо. Працюючи над організацією ЕВ підлітків, ЗНЗ тісно співпрацює із ПНЗ. ПНЗ міста представлені музичною школою, художньою студією, центром дитячої творчості, міським центром культури та дозвілля, центром позашкільної роботи, спортивною школою, дитячими церковними школами, що дозволяє не лише розвивати творчі здібності дітей, а й допомагає їм зробити вибір майбутньої діяльності, дає не тільки необхідні знання та підготовку для вступу до обраного навчального закладу, але й можливість знайти та реалізувати себе в житті.

Надзвичайно цікавим і актуальним для нашого дослідження є погляди М. Лещенко, яка виділяє найбільш зручні чотири групи стимулів творчої художньої діяльності: «для зміцнення сенсорної чутливості; для розвитку уваги, пам'яті; для забезпечення знайомства учнів з різними художніми матеріалами; для сприяння оволодінню художньою технікою» [1, с. 85].

Серед методів, способів діяльності до 1 групи стимулів добираємо організацію виставок, природних матеріалів, фотографій, слайдів, презентацій, уривків кінофільмів, музики тощо. До 2 групи – словесні описи, фантастичні оповідання, квести, драматизації тощо. До 3 групи – наявність різноманітних художніх матеріалів, вибір техніки виконання, підбір тла, кольорової гами тощо. До 4 групи – педагогічний малюнок вчителя, керівника гуртка, робота на пленері, на фледчаті тощо.

Реалізація багатовекторної моделі зумовила розробку моделі самореалізації підлітків, розкриття творчих здібностей учнів та спрямованість їх до акмеуспіху. Оскільки естетичне виховання підлітків відбувається у спілкуванні суб'єктів взаємодії, у ході інтеракції, побудували модель самореалізації творчих якостей підлітків у вигляді уявного телефону, адже телефон у житті людини є основним засобом комунікації (рис. 2).

Рис. 2. Модель самореалізації творчих якостей підлітків

Модель самореалізації творчих якостей підлітків, увібравши в себе найкращі досягнення попередніх естетичних думок, становить багатогранну поліфонічну структуру й включає різні форми діяльності як підлітків-учнів загальноосвітніх навчальних закладів, так і вихованців-підлітків позашкільних навчальних закладів.

Серед форм та засобів активізації творчих якостей підлітків виділяємо:

- практичну творчу діяльність у різних видах, жанрах мистецтва;
- інноваційну діяльність (проведення квестів, розробка проектів тощо);
- участь у конкурсах дитячої та юнацької творчості;
- проведення очних і віртуальних екскурсій;
- участь у виставках дитячих творчих робіт;
- спілкування про мистецтво, збереження, відтворення, примноження культурної, естетичної та мистецької спадщини; дитяче журі;
- проведення майстрів-класів з різних видів та жанрів мистецтва;
- проведення краєзнавчої, етнографічної дослідної роботи;
- участь у виховних та масових заходах з естетичного виховання тощо.

Вирішальним у ЕВ підлітків є формування вміння створювати в класі, на занятті творчу атмосферу, адже обдаровану особистість, спрямовану на досягнення акмеуспіху, можна виховати тільки у позитивній обстановці.

ЗНЗ зараз переживає складний процес перегляду змісту навчання за новим державним стандартом. Музичне виховання, як і образотворче, є лише частиною виховання естетичного. Численні факти свідчать, що навіть високий рівень художньо-естетичної діяльності в одному з видів мистецтва, при нехтуванні іншими, не складає повного емоційного розвитку людини, інакше кажучи, особистість залишається естетично недосконалою. Ті зміни, які відбуваються у викладанні предметів художньо-естетичного циклу в ЗНЗ, мають знайти свій відбиток у педагогічному процесі ПНЗ. Система ЕВ підлітків стане ефективною тоді, коли дія всіх складових багатовекторної моделі ВЗ, ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків буде скоординована між собою.

Організація навчально-виховного процесу ЗНЗ відбувається згідно з навчальним планом і програмою [3] художньо-естетичного профілю, що діють у ЗНЗ, розроблені відповідно до державного стандарту повної та загальної середньої освіти, орієнтовані на єдині вимоги щодо форм і методів навчання, жанрів та видів мистецтва, вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, критеріїв оцінок досягнутого, а важливі елементи естетичного розвитку ПНЗ вважаються тільки доповненням до того обсягу вимог, які в ЗНЗ стали канонічними. Виходячи з цього для повноцінного естетичного виховання підлітка потрібен цілеспрямований педагогічний процес, принципово відмінний від загальновідомого. Складена багатовекторна модель ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків дозволяє їм реалізувати свій творчий потенціал (рис. 3).

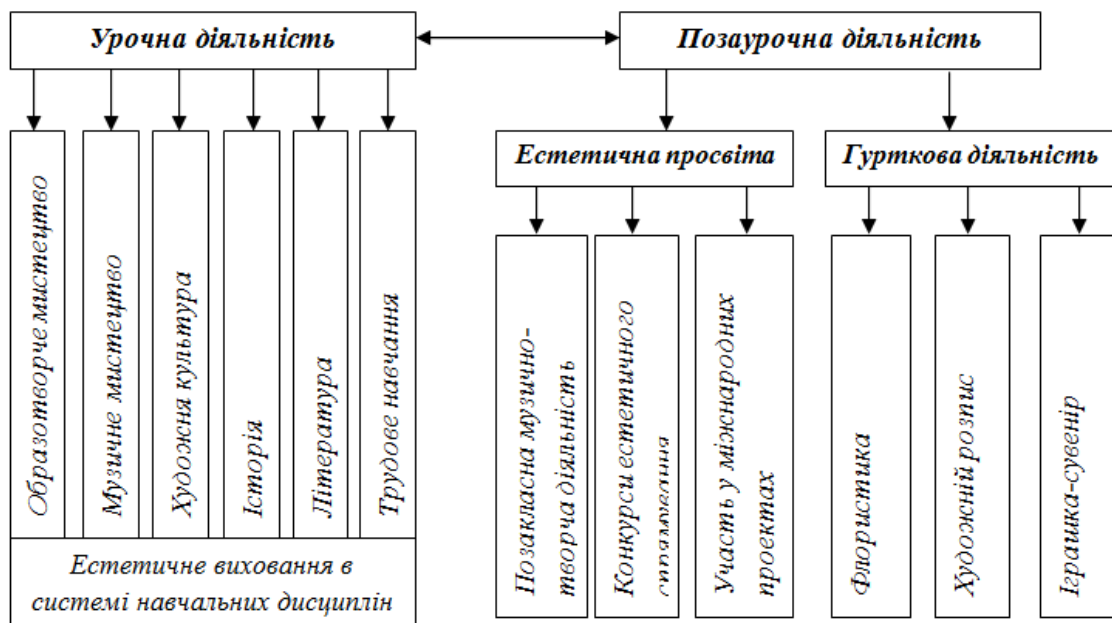
Естетичне виховання підлітків відповідно до створеної багатовекторної моделі відбувається в урочній та позаурочній діяльності. Як урочна, так і позаурочна діяльність спрямована на реалізацію творчого потенціалу учнів. ПНЗ відбувається в двох горизонтальних площинах: в урочній діяльності – творча ВЗ учня і вчителя і творча ВЗ учня й учня, при цьому творчу ВЗ учнів мотивує і організовує вчитель. У позаурочній діяльності ВЗ відбувається також у двох площинах – взаємозалежність творчої діяльності вчителя й учнів та взаємозалежність творчої діяльності учнів при безпосередньому сприянні вчителя творчій діяльності учнів. Працюючи за цією моделлю, досягаємо

розвитку креативних здібностей, дивергентного мислення, спрямованості на творчий пошук, самовдосконалення, інтересів до власної творчої діяльності учнів, їхнього акмеуспіху.

Рис. 3. Розвиток творчого потенціалу підлітків на основі впровадження багатовекторної моделі ВЗ ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків

Визначаючи велике позитивне значення діяльності ПНЗ, визначні діячі ЕВ (Д.Б. Кабалевський, Б.М. Неменський, В.О. Разумний та ін.) одностайні в тому, що провідна роль у формуванні морально-естетичних якостей школяра засобами ЕВ належить ЗНЗ; у ЗНЗ є можливість здійснювати масове ЕВ зі стовідсотковим залученням дітей до активної художньо-творчої діяльності; піднести ЕВ на рівень естетичного навчання; спрямувати навчальний процес на вивчення дисциплін естетичного циклу. Позакласні форми та методи ЕВ можуть бути важливими, але додатковими засобами здобуття естетичних умінь (факультативи, гуртки). Б.М. Неменський щодо цієї педагогічної проблеми стверджує: «...єдиним вирішальним полем для цієї роботи є загальноосвітня школа, уроки мистецтва, що охоплюють 100 % дітей. Вважати, що це завдання виконують позакласні форми – самообман...» [4].

Рис. 4. Упровадження багатовекторної моделі ЕВ підлітків Михайлівської ЗОШ І-ІІІ ступенів

Естетичне виховання в Михайлівській ЗОШ І-ІІІ ст. Лебединської районної ради (рис. 4) відповідно до багатовекторної моделі ВЗ ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків складається з деяких позицій: формування естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприйняття явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в оточуючий світ, зберігати його; одна з важливих сторін системи всебічного й гармонійного розвитку особистості; сукупність дій вихователя та вихованців, які забезпечують ЕВ особистості.

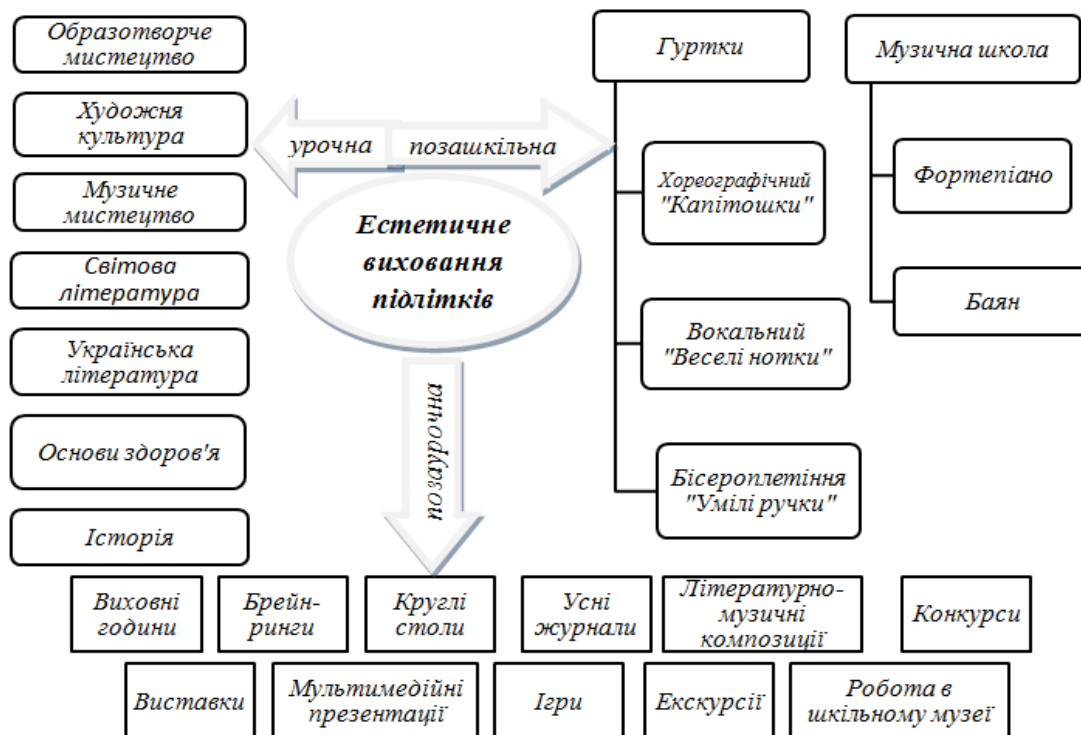
Естетичне виховання здійснюється в системі урочної та позаурочної навчально-виховної діяльності. Оволодіваючи навчальними дисциплінами, учні знайомляться з прекрасним в оточуючій природі, людських стосунках, у мистецтві. На уроках літератури реалізація виховної естетичної мети дозволяє сприяти розвитку творчих здібностей учнів: у них виникає потреба писати вірші, розповіді, критичні нариси тощо. Уроки образотворчого мистецтва мають суттєвий естетичний вплив на підлітків. При залученні їх до образотворчого мистецтва розвиваються естетичні смаки й можливості, здійснюється первинне знайомство з творами художників, використаних з метою розвитку художнього смаку дитини, її художньо-творчих здібностей.

Так, засобами живопису, скульптури, архітектури, графіки підлітки виражають красу життя, природи, виражають свої думки, почуття. На уроках музики і завдяки їй у підлітків виникає певний настрій, переживання, які співзвучні з багатьма творами живопису й літератури. Метою викладання художньої культури світу є розгляд загальних закономірностей розвитку видів мистецтва в їх тісному взаємозв'язку, життєві корені мистецтва, його зв'язок із суспільним рухом епохи, його активну роль у житті людини створення умови для живого спілкування учнів з шедеврами світового мистецтва на уроках, позакласних заходах і в позашкільному житті. Уроки історії також мають велику силу естетичного впливу, а події та явища – пізнавальну та виховну цінність. Найбільш поширеною формою позакласної естетичної просвіти є гуртки – літературні, виразного читання, образотворчого мистецтва та ін.

Важливим в ЕВ підлітків є участь у міжнародних та регіональних проектах, конкурсах, відвідування театрів, виставок, музеїв, концертів, галерей та ін. У школі є сольні та хорові співи, гурток драматургії, гурток виразного читання, хореографії, що сприяють успішному ЕВ підлітків, оволодінню ними естетичною культурою, сприяє всебічному гармонійному розвитку особистості, залученню їх до духовної культури людства, творчості в різних галузях життєдіяльності, формує ставлення до праці, пізнання, спілкування тощо.

Схожа за своєю будовою впроваджена модель ВЗ, ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків Заводської ЗОШ І-ІІІ ст. Великописарівської районної ради (рис. 5), у якій власне бачення щодо виокремлення напрямів естетичного виховання підлітків. Вона є структурною (структура (*лат. structura* – побудова, розміщення) – внутрішня будова чогось, певний взаємозв'язок складових частин цілого) і передбачає доволі стійкі взаємозв'язки її складових.

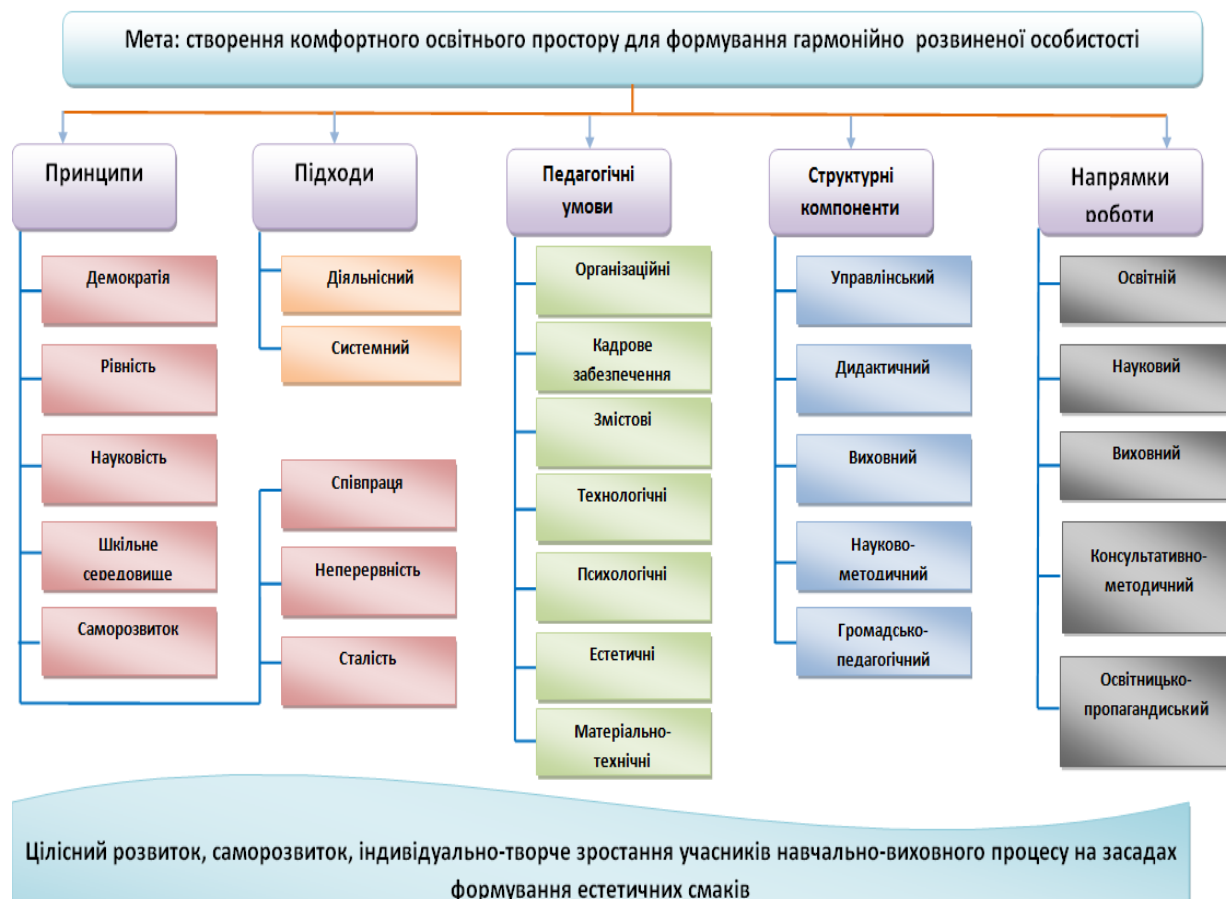

Рис. 5. Упровадження багатовекторної моделі Заводської ЗОШ І-ІІІ ступенів Великописарівської районної ради

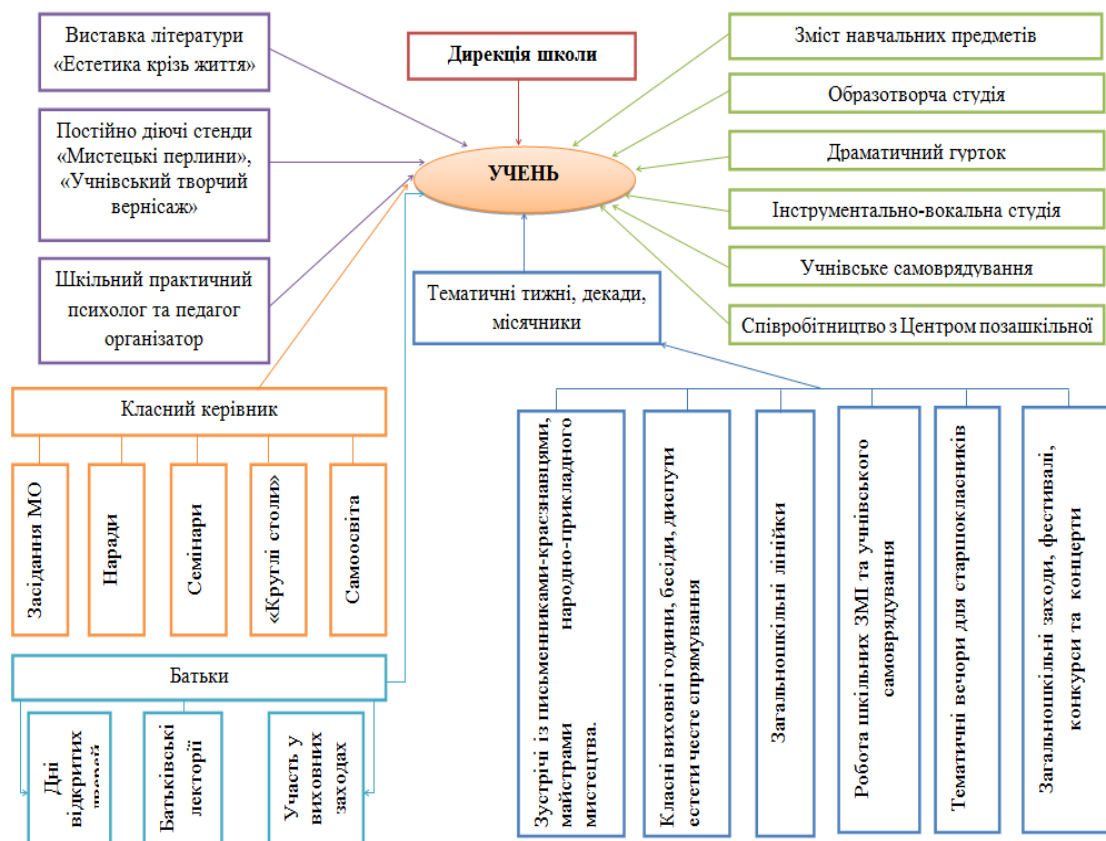
Важливим кроком на шляху розбудови освітнього-виховного простору в Лебединській ЗОШ І-ІІІ ст. №3 Лебединської міської ради є створення моделі системи ЕВ підлітків, головним завданням якої є формування в усіх учасників навчально-виховного процесу необхідних знань та умінь, направлених на розвиток гармонійно розвиненої особистості (два підходи до побудови моделі – науково-теоретичним (рис. 6) та практичним (рис. 7)).

Упроваджуючи багатовекторну модель ВЗ ЗНЗ та ПНЗ, ЕВ підлітків базується на соціальній моделі, в якій наголошується на сукупну організацію всієї справи, приділяючи одночасно виключно пильну увагу кожному учаснику навчально-виховного процесу. Такий підхід дає змогу створити найбільш сприятливі соціальні умови, які впливають на бачення перспектив, сприйняття та діяльність усіх, хто працює та навчається в закладі. Це створює позитивний клімат, який впливає на те, як складаються взаємостосунки між учасниками навчально-виховного процесу, як ними приймаються рішення і як розвиваються їхні ціннісні й особистісні позиції та відносини.

Рис.6. Упровадження багатовекторної моделі ВЗ ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків Лебединської ЗОШ І-ІІІ ст. №3 (науково-теоретичний аспект)

В основу ЕВ підлітків Лебединської ЗОШ І-ІІІ ст. №3 покладена модель функціонування й естетичного розвитку людини, яка має прикладне значення, оскільки передбачає взаємодію функціонування різних компонентів освітнього процесу. Створена й апробована модель ЕВ підлітків працює як цілісна соціально-педагогічна система, зміст якої формують сплановані завдання та заходи, що реалізуються через підсистеми – управлінську, дидактичну, науково-методичну, виховну, громадсько-педагогічну. Принципами та передумовами її впровадження є послідовність у діях, системність, неперервність, об’єктивність і достовірність інформації, єдність поваги та вимогливості до особистості, свободи та відповідальності усіх дорослих, дотичних до проблеми ЕВ підлітків. Успішне функціонування ЕВ в Лебединській ЗОШ І-ІІІ ст. №3 забезпечується створенням відповідних організаційно-педагогічних умов, які включають організаційні, кадрові, змістові, технологічні, естетичні, матеріально-технічні складові.

Рис.7. Упровадження багатовекторної моделі ВЗ ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків Лебединської ЗОШ І-ІІІ ст. №3 (практичний аспект)

Моделлю визначені пріоритетні напрями роботи навчального закладу як простору для формування гармонійно розвиненої особистості, а саме: *освітній*: забезпечення загальної підготовки учнів, батьків, педагогів з питань ЕВ підлітків; *науковий*: розробка методичних рекомендацій, посібників, методик викладання з питань формування естетичних смаків підлітків; *профілактичний*: організація діагностики стану ЕВ підлітків; *консультативно-методичний*: консультативна допомога учасникам навчально-виховного процесу з питань орієнтації дітей та підлітків на формування них цінностей; *просвітницько-пропагандистський*: підвищення естетичної культури серед широких верств населення. Зміст моделі визначає комфортне навчання дитини в школі; оптимальну організацію навчального процесу; повноцінний та раціонально організований режим ЕВ, який організований так, що у ньому кожен учасник спільної діяльності має можливість сприяти формуванню гармонійно розвиненої особистості; вчитися розуміти й сприймати красу, розрізняти

красиве від потворного, спостерігати прекрасне; переживати, висловлювати своє ставлення.

Рис 8. Упровадження багатовекторної моделі ВЗ ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків КУССШ І-ІІІ ст. №9

Система ЕВ (рис. 8) у школі будується так, щоб різні види мистецтва постійно взаємодіяли між собою, впливаючи на дитину, організовується така ВЗ мистецтва на основі міжпредметних зв'язків. ЕВ як виховання засобами мистецтва стає органічною частиною будь-якого виду виховання. Система ЕВ будується з урахуванням принципу творчої самодіяльності учнів, що виявляється в здатності школярів переносити набуті вміння на виконання будь-якої творчої справи; бачити, відчувати, розуміти прекрасне; виявляти здатність творити в навколишній дійсності, праці, мистецтві, повсякденному житті (рис. 9).

Рис. 9. Упровадження багатовекторної моделі ВЗ ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків КУ Сумська СШ І-ІІІ ст. №17

Ця модель побудована за видами мистецтва, бо воно має унікальні можливості впливу на людину. «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини й облагородити його», – стверджував В. Сухомлинський [5]. Завдання ЕВ розв’язуються через залучення підлітків до різних сфер діяльності: оволодіння змістом навчальних дисциплін, залучення їх до позакласної виховної роботи. Засобами ЕВ є: а) твори образотворчого мистецтва. Під час спостереження картини або скульптури, яка відображає життя людини чи природи, у підлітка розвивається не лише сприйняття, а й фантазія: він мислить, уявляє, "домальовує" зображене, бачить за картиною події, образи, характери тощо; б) музика, яка, відображаючи дійсність за допомогою мелодій, інтонацій,

тембру, впливає на емоційно-почуттєву сферу людини, на її поведінку;

в) художня література. Головним виразником естетики в літературі є слово. «Слово, – на думку К. Ушинського, – як засіб вираження в літературному творі набуває подвійної художньої сили. Словесний образ має понятійну основу і сприймається, насамперед, розумом» [6, с. 208]; г) театр, кіно, телебачення, естрада, цирк. Цінність їх у тому, що вони є синтетичними, об'єднують у собі елементи багатьох видів мистецтв і мають сильний вплив на підлітків;

д) педагогічний вплив на поведінку й діяльність школярів. Гарні вчинки учнів, успіхи в навчанні, праці, спортивній, громадській, художній діяльності стають предметом обговорення з естетичних позицій, з позицій краси і натхнення;

е) природа: її краса в розмаїтті та гармонії барв, звуків, форм, закономірній зміні явищ, які мають місце в живій і неживій природі, діючи на підлітка, спонукають його до естетичних дій;

ж) факти, події суспільного життя, духовне багатство, моральна чистота й фізична досконалість є предметом обговорення з підлітками, надихають їх до естетичної діяльності;

з) побут: залучення підлітків до створення естетичного середовища у школі, класі, квартирі;

і) залучення учнів до різних видів позакласної виховної роботи з естетичним змістом: участь у танцювальних гуртках, хорових колективах, студіях образотворчого, літературного мистецтва та ін.

Ефективне ЕВ не можливе без формування естетичного ставлення підлітків, що може бути лише за умов продуктивної позаурочної, позашкільної художньо-творчої діяльності, яка уможлиблює динамізацію як пізнавальної, так і творчої активності особистості, інтелектуальної ініціативи з опорою на естетичну потребу, зацікавленість, стійкий інтерес у системі позашкільного освітньо-виховного процесу, сприяючи мотивації у школярів до *акмеуспіху* (від грец. *ακμή* – вершина, найвища точка, розквіт) як особистісному найвищому досягненню в художньо-творчій діяльності. У нашому дослідженні акмеуспіх підлітків ми окреслюємо як максимально вдале виконання мистецьких творів, позитивні результати участі у конкурсах, успішне, естетичне відтворення творів мистецтва, власних витворів, наявність у дитини високих показників

естетичного ставлення, світорозуміння та світосприймання. Успіх – категорія не абстрактна. Підліток усвідомлює та переживає, але не завжди може дійти до її витоків, не завжди адекватно оцінює її. Старший підліток підходить до свого успіху або невдачі по-дорослому, аналітично, шукає його корені, прагне (здебільшого стихійно) прогнозувати власні можливості [7].

Одним із головних шляхів ЕВ в ЗНЗ є навчально-дослідна робота. У багатьох школах створено Малі академії народних мистецтв (МАН) і ПНЗ покликані задовольняти інтереси дітей, їх духовні, соціокультурні, освітні потреби, створювати умови для самовизначення, самовиховання, самореалізації особистості. Основними етапами набуття естетичного та мистецького досвіду в ПНЗ є умоглядний досвід – сукупність природжених реакцій дитини, що зумовлює рефлексію витоків естетично-творчого досвіду, індивідуально-набутий та досвід (первинний), який підліток відображає «картинкою», але це відображення не створює ідентичного варіанту, а носить індивідуальний характер; вторинний досвід – з'являються деякі інтегральні утворення, коли «знаю про будь-яку естетичну творчість», «умію виконувати», «хочу саме так виконувати» – утворюють синкретичну єдність у процесі осмислення дії осмислення того, що відбувається.

Найбільший вплив на формування особистості, здійснює виховне середовище. У Путивльському районному центрі позашкільної роботи педагоги закладу окреслили основні умови створення естетичного середовища як педагогічно організованого середовища, що має високий рівень естетичної культури й великі можливості впливу на творчу мотивацію суб'єкта. Формування особистості підлітка відбувається завдяки наповненню навчально-виховної системи закладу народними традиціями. Народна мудрість, неабиякої краси горюньські пісні, оригінальні народні костюми, народні ігри дають надзвичайно багатий педагогічний та естетичний матеріал для формування естетичних смаків засобами народного мистецтва.

Система роботи педагогів Путивльського ЦПР зі збагачення культури вихованців через традиції рідного краю включає доповнення навчально-

виховних програм місцевим матеріалом, використання народних мотивів у всіх видах творчої діяльності, організацію і проведення фольклорних експедицій, вивчення місцевих обрядів та використання їх елементів під час занять, проведення просвітницьких заходів з метою популяризації народного мистецтва [2]. Такий підхід дає можливість не лише розвивати естетичний смак дитини, привносити елементи народного мистецтва в повсякденну творчу діяльність, а й привчає вихованців співвідносити себе з рідним краєм, відчувати себе цілісною особистістю. Друга складова ЕВ підлітків у Путивльському районному центрі позашкільної роботи – висока естетична культура педагогів, батьків, вихованців у їх зовнішньому вигляді та поведінці. Особистий повсякденний приклад дорослих сприймається дитиною як аксіома, яка щоденно нею використовується та є повторенням дорослого досвіду. Третя складова ЕВ Путивльського ЦПР – оточення дітей естетикою побуту. Важливе значення має виховання в підлітків естетики поведінки – акуратності в одязі, красивої постави і манер, уміння триматися невимушено, природно, культурно й естетично виявляти свої емоції. Ці якості тісно пов'язані з моральністю особистості учня. Четверта складова ЕВ – активне залучення підлітків до гурткової роботи, пошук нових форм і методів роботи. Так, у ЦПР ефективними є екскурсії в природу. Краса природи в поєднанні з влучно підібраними словами зацікавленого педагога виховує повагу до всього живого, сприяє формуванню гуманного ставлення до оточуючих. Педагогічно скероване спілкування з природою навчить дитину бачити гармонійність і красу, що надихають художників і композиторів, поетів і письменників. Наступна складова ЕВ Путивльського ЦПР – активна участь вихованців у роботі органів дитячого самоврядування, яке є унікальною можливістю дітей поєднати задоволення особистих потреб з потребами закладу й суспільства. Робота в органах дитячого самоврядування дає зрозуміти, що для досягнення мети необхідна реалізація чітко спланованих заходів.

Поряд із діяльністю в творчих об'єднаннях Путивльського ЦПР, вихованці вчаться діяти разом й ефективно співпрацювати. Велика увага приділяється

розвитку активної життєвої позиції та засвоєнню культури людських взаємовідносин, тобто естетиці спілкування, що включає уміння слухати й будувати безоцінні судження, уміння відмовлятися й наполягати, уміння уникати конфлікту й досягати консенсусу.

Особливе значення в організації насиченого життя дитячого колективу ЦПР відіграють традиції, які максимально сприяють злиттю всього колективу в єдине ціле. Цікаві масові заходи, що ініційовані самими вихованцями, спільні творчі справи, реалізовані соціальні проекти є найкращим підґрунтям для заснування традицій закладу. Одним із засобів ЕВ підлітків Путивльського ЦПР є висока культура проведення масових заходів, активна участь у них вихованців (масові заходи викликають яскраві емоції глядачів). Участь вихованців у мистецьких фестивалях, конкурсах, акціях, виставках творчих робіт завжди пов'язана з естетичними переживаннями дітей, прагненням випробувати себе в різних жанрах мистецтва, підвищити рівень своєї майстерності. Підготовка до масових заходів, участь дітей у створенні їхніх програм, очікування святкового дійства формують особливий передсвятковий колективний настрій. Перемоги в конкурсах, змаганнях виводять вихованців на новий рівень розвитку особистості в сфері своїх інтересів.

Серед умов ЕВ підлітків Путивльського ЦПР визначаємо взаємодію сім'ї, ЗНЗ, ПНЗ, закладів культури. Сім'я й заклади освіти – потенційні природні партнери у вихованні дітей. Взаємодія цих суб'єктів – батьків та педагогів – вичерпне уявлення про зміст виховної діяльності один одного, можливості порозуміння щодо завдань і засобів виховного впливу з метою забезпечення максимального розвитку дитини, відповідність виховних дій запланованому кінцевому результату.

Основним джерелом ЕВ підлітків у ПНЗ є активне творче середовище дитячого колективу, створення якого є одним із важливих завдань навчально-виховного процесу в ПНЗ, адже: ЕВ потенціал дозвілля спроможний визначити належний соціально-психологічний клімат, що сприяє максимальному естетичному творчому ставленні школярів до дійсності; сприйняття варіантів

естетичних образів; зародження «картинки», образу, уявлення загального плану, що відображає варіант належного.

Художньо-естетичне виховання в позашкільному комунальному закладі «Сумський Палац дітей та юнацтва Сумської міської ради» відбувається шляхом створення освітньо-культурного середовища (рис. 10).

Рис. 10. Упровадження багатовекторної моделі ВЗ ЗНЗ та ПНЗ в ЕВ підлітків Сумського Палацу дітей та юнацтва

Освітній процес реалізують гуртки художньо-естетичного напрямку: театр музичної гри «Дзвіночок»; вокально-хорова студія «Мозаїка»; образотворчість; ансамбль «Радість»; ансамбль «Веселка»; театр танцю «Пігмаліон»; вокальний ансамбль; хореографічний; драматичний; сценічний рух; акторська майстерність; художня акробатика.

Упроваджуються короткотривалі програми з формування навичок здорового способу життя «Кроки до здоров'я» (автор: Л.М. Козлова, методист) у навчально-виховний процес гуртка «Образотворчість» (керівник гуртка: В.М. Коздровська); з розвитку творчого мислення «Сходишки творчості» (автор: О.О. Осюхіна, практичний психолог) у навчально-виховний процес гуртка «Театр музичної гри «Дзвіночок» (керівник гуртка: І.В. П'янкова). Згуртування підлітків в ЕВ середовищі відбувається у формах: Зустрічі в «Сімейному клубі», святкові масові заходи; Творчі зустрічі; Батьківська школа:

засідання «Здібність, обдарованість, талант», «Основи ефективного родинного спілкування», «Хореографія сімейних відносин», «Типи родинного спілкування»; художні виставки; персональні виставки педагогів і вихованців; святкові звіт-концерти; організація та проведення: конкурсу юних вокалістів «Золотий апельсин» (народний вокальний ансамбль «Труля-ля-та»); конкурсу бального танцю «Зимова феєрія» (народний ансамбль бального танцю «Веселка»), а також у позааудиторній роботі: екскурсії до музею, проведення майстер-класів у майстернях скульпторів та художників, культурно-мистецькі акції: «Схід і Захід разом»; «Оздоблення Великоднього дерева»; «Диво-птах»; участь у конкурсах, фестивалях, святах (різного рівня); літнє оздоровлення: на базі екологічного заміського табору «Першоцвіт», м. Алушта (народна студія образотворчого мистецтва «Країна мистецтв»); відпочинок та участь у фестивалі театрального мистецтва «Від Гіпаніса до Борисфена» (народний театр юних «Шпаківня»).

Взаємозв'язки у реалізації багатовекторній моделі ВЗ, ЗНЗ та ПНЗ в ЄВ підлітків відбуваються засобами:

1. Співпраці: з Сумською обласною організацією Національної спілки художників України; із Національною спілкою майстрів народного мистецтва України Сумський обласний осередок; із Сумською дитячою художньою школою ім. М. Г. Лисенка; із Сумським художнім музеєм ім. Н. Х. Онацького; із кафедрою «Хореографії» факультету мистецтв Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка; із Сумським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

2. Участі в міжнародній Ягелонському ярмарку в м. Любліні, Польща.

3. Участі в благодійних концертах.

4. Участі та виступах на семінарах, конференціях; проведення майстер-класів, відкритих занять.

5. Участі педагогів у конкурсах, фестивалях: регіональному етапі Всеукраїнського конкурсу якості продукції (товарів, робіт, послуг) «100 кращих товарів Сумщини»; Всеукраїнському фестивалі «Парад вишиванок»

(Бабенко Н.В., Коздровська В.М.); Всеукраїнському святі народного мистецтва «Українська витинанка»; міському та обласному етапах конкурсу методичних матеріалів з питань розвитку позашкільної освіти; розробці методичних рекомендацій «Формування національної свідомості в дітей та молоді засобами народного мистецтва», все це дозволяє поширювати досвід роботи Палацу.

6. Організації та проведення міського-пленеру «Осіньне місто»; міського фестивалю бального танцю «Парад зірок».

Діючи за означеними напрямками, уможлиблюємо виховання естетичної, духовно-моральної особистості, підвищуємо ЕВ підлітків. Завдяки цьому позашкільна педагогіка останнім часом набуває широкого використання, вона спрямована на реалізацію природних дитячих прагнень до творчого самовираження, має широкі можливості естетичного розвитку дитини, виходять далеко за межі канонічного шкільного навчання, виховує на основі законів творчості й співтворчості учня й педагога в умовах дозвілля, на основі особистісно зорієнтованого навчання й виховання є найважливішою умовою організації освітньої та виховної діяльності в МАН. «Позашкільна педагогіка виконує в загальній педагогіці не допоміжну, а випереджаючу роль, розвиваючи ті сучасні педагогічні напрями, які недостатньо вивчені шкільною педагогікою» [7].

Критеріями вихованості, на думку академіка І. Беха, можуть бути: «ступінь її сходження й повнота оволодіння загальнолюдськими й національними гуманістичними морально-духовними цінностями, що становлять основу відповідних вчинків; рівень та ієрархія якостей особистості, набутих нею у процесі виховання». Академік зазначає, «що виступаючи двостороннім процесом (вихователь – суб'єкт виховання), виховання передбачає зміщення акцентів ініціативи від вихователя через партнерство до самовиховання, коли дійовості набуває ініціатива вихованця, що відбувається завдяки акту самовиховання. Виховання – поліспрямований процес, де кожна конкретна мета зумовлює відповідний зміст та методи. Напрямок виховання визначається єдністю мети та змісту. У педагогічній науці традиційно розрізняють моральне,

естетичне, трудове, фізичне виховання, які сьогодні доповнюються громадянсько-патріотичним, правовим, економічним та екологічним аспектами. Процес виховання як у цілому, так і в межах певного напрямку може бути реалізований на різних рівнях: на рівні соціуму, соціальних інститутів, окремих соціальних груп, інтерперсональному (міжособистісному) та інтраперсональному (самовиховання). Становлення цивілізації зумовило новий тип виховання, який детермінований соціальною та економічною нерівністю, поділом праці, а відтак різними педагогічними завданнями. Історична багатоманітність моделей виховання залежить від особливостей локальної цивілізації, типології культур, національної специфіки того чи іншого народу» [8, с. 7-8]. «Східний тип культури визначив східний тип виховання, заснований на приматі суспільства над особистістю, суворому дотриманні традицій і канонів, обмеженні незалежності мислення та індивідуальної свободи. Водночас педагогічна традиція Сходу розглядає людину як єдність емоцій, волі й розуму, які, однак, підпорядковуються суспільним і релігійним нормам». «Західний тип культури, що виник в античну епоху й став прототипом європейської культури, породив педагогічні традиції, які значно відрізняються від східних і можуть бути визначальними для західного типу виховання. Найхарактернішими його рисами є орієнтація на розвиток людської волі та розуму, утвердження індивідуального й творчого начала в людині, гармонізація відносин особистості й суспільства. Усе це визначає цілі, спрямованість, ціннісно-раціональні підходи до вирішення проблем» [8, с. 8].

«Традиції українського виховання склалися під впливом західної культури, нашаровуючись на національні особливості. Виховні завдання вирішуються за допомогою певних методів, які складають інструментарій педагогів-вихователів. В організації процесу виховання та вивченні його проблем важливого значення набувають умови його реалізації, з-поміж яких важливе місце належить так званім виховним просторам – особливим соціокультурним утворенням. Виховний простір може бути схарактеризований за такими параметрами: 1) педагогічний потенціал оцінюється наявним у ньому

багатством духовної та матеріальної культури; 2) міра розвитку визначається часткою молодого покоління, яке охоплене освітньо-виховною системою, ефективністю функціонування інших компонентів; 3) керованістю простору» [8, с. 9].

Отже, на нашу думку, позашкільна освіта має низку переваг у порівнянні із ЗНЗ: по-перше, умотивованість дітей до занять у системі позашкільної освіти – вихованці здійснюють вільний вибір діяльності за інтересами; по-друге, можливість адаптувати програми, враховуючи запити дітей, зміни в суспільному житті, оперативно реагувати на них, що дозволяє виходити за межі звичайного в творчій діяльності, і в майбутньому максимально реалізувати творчий потенціал вихованців у тій галузі, яка природно їм відповідає. Організація навчально-виховної діяльності в ПНЗ дозволяє удосконалити такі форми виховних заходів, як виставки, конкурси, огляди, створити умови для формування активно-дієвого ставлення учнів до навколишнього світу. Адже створення естетичних цінностей, спрямованих на естетичне оформлення навчальних приміщень дозволяє вихованцю побачити перспективу, значущість тих знань, які він отримує на уроках з різних предметів і в позаурочний час. Предметно-перетворювальну діяльність учнів (розробку конкретних проектів, виготовлення як окремих виробів, так і цілих ансамблів) рекомендуємо поєднувати, з одного боку, з відродженням народних ремесел і декоративно-прикладної творчості, з іншого, з використанням досягнень дизайну інтер'єрів (використання сучасних матеріалів, технологій їх обробки і оздоблення). Важливою умовою системності педагогічного процесу є його складові, які позначені спільною творчою діяльністю керівника й вихованців, головною метою цього процесу є виконавська дія, як кінцева у забезпеченні успіху художньо-творчої діяльності підлітків. Таким чином, навчально-виховний процес в експериментальних закладах визначає гуманізацію естетико-виховного середовища, є системоутворюючим фактором, який охоплює всю художньо-естетичну, творчу діяльність підлітків.

Список використаних джерел:

1. Лещенко М. П. Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом / на матеріалі Великобританії, Канади, США : дис. д. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Марія Петрівна Лещенко. – Київ, 1996. – 382 с.
2. Методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти: Додаток до листа Інституту інноваційних технологій і змісту освіти 05.06.2013 р. № 14.1/10-1685. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education>
3. Навчальна програма «Мистецтво» для 5-9 класів (розробники: Людмила Масол [та ін.]). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869429
4. Неменський Б. Роль мистецтва у системі загальної освіти. Чого і як ми навчаємо? / Б.М. Неменский // Початкова школа. – 2000. – № 4. – С. 38-41.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5-ти т. / Василь Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1997. – 670 с.
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. шк., 1983. – 488с.
7. Серих Л. В. Шляхи досягнення акмеуспіху підлітків сільської школи в художньо-естетичному вихованні / Л. В. Серих // Всеукр. наук. -практ. конф. ["Інноваційні технології у професійній підготовці педагогічних кадрів до роботи в умовах сільської школи"] // Педагогічні науки : Вісник Глухівського нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка : зб. наук. пр. – Вип. 23. – Глухів, 2013. – С. 42-47.
8. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : [наук. видання] / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 2. – 344 с.

*Харламова Людмила Миколаївна,
директор Сумського міського центру
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді*

**ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА
ПОЗАШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ – ШКОЛИ
СПРИЯННЯ ЗДОРОВ'Ю З ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ**

Позашкільна освіта – особлива галузь освіти. У її центрі – особистість дитини її потреби та інтереси. На сьогодні саме позашкільна освіта здатна мобільно реагувати на швидкі зміни в соціумі в інтересах підростаючого покоління, суспільства і держави.

Перед педагогічним колективом Сумського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, як навчального закладу Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю, виникли перспективи, пов'язані з посиленням інноваційного пошуку як способу адаптації навчального закладу до тих суспільних змін, які впливають на формування життєвої компетентності особистості.

Проблемам компетентнісного підходу присвячені роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Однак, незважаючи на широкі теоретичні та практичні напрацювання з цього питання, ми з'ясували, що можливості позашкільного закладу у формуванні життєвої компетентності вихованців не були предметом спеціального дослідження. У науковій літературі ще не вироблено загальновизнане поняття «життєва компетентність», недостатньо вивчені структура і функції життєвої компетентності особистості.

Саме тому виникла необхідність дослідження системного підходу в діяльності позашкільного навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю, який забезпечить інтеграцію всіх напрямів роботи, спрямованих на формування життєвої компетентності вихованців, створить умови та механізм педагогічної

ідеї навчального закладу щодо виховання свідомого ставлення до свого здоров'я і здоров'я кожної людини.

Зазначене вище зумовило вибір теми дослідження: «Формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю».

Об'єкт дослідження: процес формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю.

Мета дослідження: виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю.

Завдання дослідження:

- дослідити стан проблеми формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю у педагогічній, психологічній теорії і практиці;
- охарактеризувати можливості позашкільного навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю у формуванні життєвої компетентності вихованців;
- уточнити сутність поняття «життєва компетентність», визначити компоненти, критерії, показники та рівні сформованості життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю;
- розробити та теоретично обґрунтувати структурно-функціональну модель формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю;
- виявити, обґрунтувати, впровадити та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю.

- розробити навчальні програми та посібник «Формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю» з урахуванням результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов, етапів та сутнісних характеристик процесу формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні поняття «життєва компетентність», у розробленні та теоретичному обґрунтуванні структурно-функціональної моделі формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю, опису її взаємоузгоджених блоків; розробленні та обґрунтуванні критеріїв, рівнів та показників сформованості життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні у педагогічну практику методики формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю; розробці навчальної програми та посібника «Формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю».

Результати дослідження доцільно буде застосовувати: у процесі розробки нових навчальних програм, посібника і рекомендацій для педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів різних типів, що сприятиме підвищенню ефективності і результативності навчально-виховної роботи; у навчальному процесі вищих навчальних закладів, що забезпечить умови ефективної підготовки майбутніх педагогів до формування життєвої компетентності вихованців у позашкільному навчальному закладі – Школі сприяння здоров'ю; у процесі підвищення кваліфікації педагогів позашкільних навчальних закладів та вчителів загальноосвітніх шкіл, що в сукупності

сприятиме підвищенню їхнього професійного рівня і результативності педагогічної діяльності.

Терміни та етапи проведення дослідно-експериментальної роботи

- I. Організаційно-підготовчий етап (травень 2016 р. – травень 2017 р.);
- II. Концептуально-діагностичний етап (червень 2017 р. – грудень 2018 р.);
- III. Формувальний етап (січень 2019 р. – травень 2020 р.);
- IV. Контрольно-узагальнювальний етап (червень 2020 р. – грудень 2020 р.).

База дослідження: комунальний заклад Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді – сучасний комплексний позашкільний навчальний заклад, що є одним із найбільших науково-методичних, еколого-натуралістичних та просвітницьких центрів Сумської області, де у 153 гуртках 45 профілів навчається 2680 вихованців 4-18 років.

У структурі закладу функціонує п'ять профільних відділів: біологічний, екології та краєзнавства, квітникарства, натуралістичної та дослідницької роботи, декоративно-ужиткового мистецтва та два організаційних відділи – методичний і організаційно-масовий.

У ЦЕНТУМ спроектована авторська модель безперервної екологічної освіти, яка реалізується, починаючи зі школи раннього розвитку дитини і продовжується в гуртках основного та вищого рівнів.

Для старшокласників працює наукове товариство учнів «Ерудит» та Центр довузівської підготовки школярів, що об'єднує гуртки «Поглиблене вивчення біології», «Юний хімік», «Фізика», «Математика», «Філологія», «Загальна біологія з основами дослідництва». Велика увага приділяється роботі з обдарованими вихованцями, у закладі створено банк «Обдарованість».

У закладі створена належна матеріально-технічна база, яка забезпечує умови для організації навчально-виховного процесу

Враховуючи напрямки діяльності, обладнані та оформлені 20 навчальних кабінетів, бібліотека (3000 екземплярів книг), куточок живої природи (30 видів

декоративних птахів та тварин), комплекс акваріумного рибництва (50 видів акваріумних мешканців), навчально-тваринницька ферма (16 видів с/г тварин, представлених 27-ма породами), теплиця (550 видів рослин, з них – 300 видів кактусів), музей хліба, краєзнавчо-етнографічний музей, 2 зали для масових заходів, методичний кабінет, на території ЦЕНТУМ організовано об'єкт природно-заповідного фонду «Ботанічний сад місцевого значення «Юннатівський» (рішення Сумської обласної ради V скликання від 25.10.2010).

Наша гордість і майбутня наукова еліта – наші вихованці – гідно представляють ЦЕНТУМ на міських, обласних, всеукраїнських, міжнародних заходах. Тільки протягом останніх трьох років вихованці закладу взяли участь у 20 міжнародних, 33 всеукраїнських, 86 обласних, 76 міських конкурсах, фестивалях, виставках, у яких отримали 251 призове місце.

Сумський ЦЕНТУМ є переможцем Всеукраїнського відкритого рейтингу якості позашкільної освіти «Золота когорта позашкільників» в категорії «Позашкільні навчальні заклади районного та міського підпорядкування» (наказ НЕНЦ від 10.12.2011 № 54).

Заклад внесений до Переліку найбільших позашкільних навчальних закладів державної та комунальної форми власності системи Міністерства освіти і науки України (наказ МОНмолодьспорту від 29.12.2012 № 1523).

З травня 2016 року по травень 2017 року, у Сумському міському центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді в процесі реалізації I організаційно-підготовчого етапу експериментально-дослідної роботи було проведено теоретичну, науково-методичну підготовку педагогів до роботи в інноваційному режимі.

В першу чергу, з метою забезпечення відповідних умов проведення експерименту створено Науково-методичну раду.

Науково-методична рада дослідно-експериментальної роботи:

- забезпечувала дотримання прав учасників дослідно-експериментальної роботи, збереження їх фізичного і морального здоров'я;
- визначила склад учасників дослідно-експериментальної роботи

(педагогічних працівників, учнів (вихованців), батьків);

- прийняла рішення про внесення змін до організаційної структури і режиму функціонування експериментального навчального закладу;

- організувала підготовку педагогічних працівників до роботи за Програмою.

Із числа досвідчених працівників закладу було сформовано три творчі групи. **Перша група «Стратегічний розвиток»** розробила:

- **Цільову комплексну програму розвитку ЦЕНТУМ** на 2017-2021 роки, затверджену рішенням педагогічної ради (протокол № 4 від 15.12.2016);

- **річний план роботи ЦЕНТУМ**, затверджений рішенням педагогічної ради (протокол № 4 від 15.12.2016) та погоджений управлінням освіти і науки Сумської міської ради;

- **навчальний план** закладу, до якого внесені зміни, передбачені програмою дослідно-експериментальної роботи. Навчальний план затверджено начальником управління освіти і науки Сумської міської ради 01.09.2016.

Члени групи сформулювали пріоритетні напрями роботи закладу, визначили мету, чітко окреслили завдання.

Друга творча група «Ресурсне забезпечення розвитку» визначила найбільш актуальні напрямки ресурсного забезпечення: психолого-мотиваційний, програмно-методологічний та матеріально-технічний.

Завдяки діяльності тимчасової творчої групи розроблено:

- **навчальні програми гуртків** «Краса і здоров'я», «Розвивальні ігри», «Здоровим бути здорово», «Поглиблене вивчення біології», «Знавці природи», «Жива планета», «Пізнай себе», які затверджені управлінням освіти і науки Сумської міської ради (наказ від 07.09.2016 № 740);

- укладено **договори про співпрацю** між комунальним закладом Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді та Сумським дошкільним навчальним закладом (ясла-садок) № 19 «Рум'янек», КУ Сумська загальноосвітня школа

I-III ступенів № 15 ім. Д. Турбіна, № 24, КУ Сумська спеціалізована школа I ступеня № 30, КУ Сумська спеціальна загальноосвітня школа, КУ Сумський навчально-виховний комплекс «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I ступеня № 41 «Райдуга».

Третя група «Інноваційний розвиток» розглядала можливість впровадження інновацій для реалізації Програми експериментально-дослідної роботи.

Стартовим майданчиком для дослідно-експериментальної роботи у ЦЕНТУМ стала Школа сприяння здоров'ю, становлення якої у 2009 році було підтверджено занесенням навчального закладу до Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю. Методичною службою закладу у 2016 році було оновлено концепцію ЦЕНТУМ – Школи сприяння здоров'ю.

Згідно з наказом управління освіти і науки Сумської міської ради від 14.09.2016 № 760 «Про створення координаційної ради мережі Шкіл сприяння здоров'ю в м. Суми» ЦЕНТУМ став одним із базових закладів міської мережі Шкіл сприяння здоров'ю.

Протягом 2016-2017 н. року з метою здійснення підготовки педагогічних працівників до проведення дослідно-експериментальної роботи в навчальному закладі **проведено наступні методичні заходи:**

1. Теоретичний семінар за участю наукового керівника дослідно-експериментальної роботи Успенської В.М, кандидата педагогічних наук, керівника лабораторії з проблем здоров'яспрямованої діяльності в закладах освіти КЗ СОШПО «Можливості позашкільного навчального закладу – Школи сприяння здоров'ю у формуванні життєвої компетентності вихованців» (13.10.2016).

2. Міський семінар для методистів ПНЗ «Реалізація сучасних форм екологічної освіти і виховання в позашкільному навчальному закладі» (17.11.2016).

3. Постійний семінар-практикум (9 засідань). У результаті роботи семінару було вивчено основні нормативні документи, які є основою

проведення дослідження.

4. Засідання профільних методичних об'єднань керівників гуртків, на яких розглянуто теоретичні аспекти формування життєвої компетентності вихованців та шляхи практичного впровадження компетентнісного підходу у навчально-виховний процес ПНЗ.

5. Участь у 2 міжнародних, 3 всеукраїнських, 2 обласних науково-методичних заходах, під час яких педагоги ознайомилися з досвідом роботи інших закладів з даного питання.

З метою вивчення здатності педагогів до інноваційної діяльності практичним психологом закладу проаналізовано їх самооцінку за методикою Мариновської О. Я. та Зазуліної Л.В., яка включає чотири компоненти: мотиваційно-операційний, змістовний, операційно-технологічний та рефлексивний.

Результати обстеження показали, що 83 % складає високий рівень готовності педагогічних працівників до інноваційної діяльності; 15 % – достатній рівень, 2 % – середній.

Виходячи із головних завдань, визначених програмою дослідно-експериментальної діяльності, у 2016 році в закладі:

– оновлено зміст позашкільної освіти через впровадження нових профілів гуртків («Краса і здоров'я», «Світ логіки», «Оздоровча гімнастика», «Розвивальні ігри», «Юний олімпієць», «Цікава математика», гурток естрадного співу «Дзвіночок», хореографічний колектив «Росточок», «Театральна вітальня», «Захоплююча паперопластика», «Народні умільці», «Український сувенір», «Пізнай себе», «Дитина і довкілля» та інші;

– реалізовано творчі проекти, серед яких – освітні проекти «Тварини і здоров'я дитини», «Бережи здоров'я з молодю», «Про здоров'я треба знати, про здоров'я треба дбати», навчально-виховні проекти «До скарбів цілющих доторкнись» та «Мистецтво бути здоровим», екологічний проект «Екологічний стан території ЦЕНТУМ» та інші;

– створено умови для здобуття позашкільної освіти дітьми різних

соціальних категорій (розпочав роботу гурток «Друзі природи» у Сумській спеціальній загальноосвітній школі (керівник гуртка Рачинська Н. І.) продовжують працювати гуртки «Ми – сумчани» і «Захоплююча паперопластика» у дитячій лікарні Святої Зінаїди (керівники гуртків Бондар О. В., Гончаренко А.В.), гурток «Знавці природи» на базі відділення соціально-побутової адаптації інвалідів «Злагода» (кер. гуртка Бондар О. В.).

З метою забезпечення доступності інструктивно-методичних матеріалів усім учасникам проекту у червні 2016 року на сайті ЦЕНТУМ (<http://sumy-centum.at.ua/>) створено сторінку «Експериментально-дослідна робота».

Досвід роботи по формуванню і збереженню здоров'я дітей висвітлювався у ЗМІ. Це статті: «Країна знань і здоров'я», «Сумські юннати – проти цукрового діабету» (Нікуліна В. І., методист) у газеті «Ярмарок» № 14 від 07.04.2016; «У ЦЕНТУМ каникул не буває» у газеті «Ваш шанс»; «Здоров'я дітей – здоров'я нації» (Ширшонкова О. В., методист) у науково-методичному журналі «Позашкільна освіта».

Всі заходи I етапу Програми дослідно-експериментальної діяльності виконані.

Досягнення людиною життєвого успіху є однією з найважливіших проблем, які постали перед людством у XXI столітті. Успіх людини, як показує досвід, залежить, насамперед, від її компетентності. Погоджуюсь із твердженням англійського філософа Едмунда Берка: «Людина народжена не для того, щоб бути весь час щасливою – це неможливо. Вона народжена, щоб бути Людиною. Потрібно вступати в життя так, як ідуть в бій: хоробро і підготовлено». Життєва компетентність дає можливість знайти своє місце в житті.

*Синяговська Ніна Миколаївна,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Комунальної установи Сумська спеціалізована
школа I-III ступенів № 25, м. Суми, Сумської області*

**ЕВРИСТИЧНА ОСВІТА СЬОГОДНІ – ОПТИМАЛЬНИЙ ШЛЯХ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДУХОВНОЇ І ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ, УЧНЯ (З ДОСВІДУ РОБОТИ
ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ШКОЛИ В
РЕГІОНАЛЬНОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ)**

*Якщо ми сьогодні будемо навчати так, як навчали вчора,
то ми ризикуємо відібрати у наших дітей завтра*
Джон Дьюї

Постановка проблеми. В умовах сьогодення освітні заклади швидко реагують на зміни, що відбуваються на кожному етапі суспільного розвитку. Відповідно до стратегічних цілей освіти оновлюються й цілі навчальних закладів щодо якості навчального процесу та управління ним.

Як управляти школою в час змін? Як управляти її розвитком і часом? Як привести до успіху інших: учнів та педагогів?

Мабуть, на ці та подібні питання не один керівник закладу освіти шукає відповіді сьогодні.

Ми йдемо своїм шляхом і вважаємо, що він правильний.

Існує думка про те, що дослідно-експериментальна робота – лише зайвий клопіт, непотрібне додаткове навантаження на педагогічний колектив. Проте наш досвід є прямим запереченням такої думки і доказом тих позитивних змін, які привносить у діяльність навчального закладу дослідно-експериментальна робота.

Доречно згадати слова великого педагога В.Сухомлинського: «Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителям насолоду, щоб повсякденне

проведення уроків не перетворювалося на нудну, одноманітну повинність, виведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідника».

Ось такою науковою стежкою ми і йдемо.

Основні завдання авторського дослідження. Проаналізувати потенційні можливості евристичного навчання для творчого саморозвитку учнів, розкрити особливості впливу евристичного навчання на самореалізацію основних пізнавально-творчих якостей учнів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Основні здобутки проведеного дослідження. Відповідно до наказу управління освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації № 875 від 21.11.2011 «Про проведення регіонального експерименту за темою «Педагогічне забезпечення самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів в евристичному навчанні гуманітарних дисциплін» наш навчальний заклад працює в регіональному експерименті.

Школа забезпечує поглиблене та профільне вивчення англійської мови, математики, української мови та літератури.

У регіональному експерименті беруть участь учителі початкових класів, української мови та літератури, англійської та німецької мов, зарубіжної літератури (учителі гуманітарних дисциплін).

На різних етапах дослідження до експерименту залучено всього 550 учнів, 20 учителів та 8 викладачів педагогічного університету (професор, доценти, кандидати педагогічних наук).

Дослідження проводиться упродовж 2011-2017 рр.

Науковий керівник дослідно-експериментальної роботи – професор, кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України Лазарєв Микола Остапович.

Наукові консультанти: начальник відділу педагогічних інновацій Інституту інноваційних технологій та змісту освіти Пушкарьова Тамара Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор Сбруєва Аліна Анатоліївна, доктор педагогічних наук Статівка Валентина Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент Бикова Марія Миколаївна, доцент, заслужений артист України Будянський Василь

Іванович, кандидат філологічних наук, доцент Дудченко Михайло Миколайович, кандидат педагогічних наук Уварова Антоніна Миколаївна та ін.

Координатор експерименту від закладу – Голуб Лідія Василівна, директор школи.

Гіпотеза інновації полягає в тому, що технологія евристичного навчання потужно підвищує мотивацію до самостійної пізнавально-творчої праці, спроможність учня успішно корегувати й оцінювати її перебіг і результати, тому що її мета сконцентрована на створенні значимого для школяра освітнього продукту, де успіх забезпечується чіткими і зрозумілими критеріальними його характеристиками, можливістю постійного звернення до необхідних джерел, запитаннями до педагога тощо. У системі евристичного навчання учні поступово освоюють весь комплекс методів і механізмів пізнавально-творчої діяльності, способи пошукової та креативної діалогової взаємодії з товаришами й учителем, що підвищує не тільки їх уміння вчитися, але й мотивацію на успіх на сьогодні й майбутній професійній праці.

Мета дослідження – розробити, випробувати ефективність і практично впровадити модель педагогічного забезпечення самореалізації основних пізнавально-творчих якостей учнів у процесі застосування евристичної технології навчання

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

1) на підставі аналізу психолого-педагогічних та науково-методичних джерел розкрити сутність і зміст творчої самореалізації учнів в умовах гуманістичної освіти; з'ясувати й узагальнити історико-теоретичні засади евристичного навчання та його дидактичні можливості в самореалізації творчого потенціалу учнів;

2) розробити концептуальні основи, зміст і структуру моделі педагогічного забезпечення самореалізації основних пізнавально-творчих якостей школярів на просторі евристичного навчання;

3) здійснити діагностичну перевірку ефективності зазначеної моделі з використанням необхідних критеріальних показників а) готовності педагогів до

забезпечення самореалізації основних пізнавально-творчих якостей учнів; б) оцінки рівнів самореалізації основних пізнавально-творчих якостей учнів;

4) за результатами виконання окремих етапів експерименту підготувати:

- методичні рекомендації до евристичного вивчення окремих предметів і тем; статті до науково-методичних видань;

- навчальні посібники на паперовій та електронній основі;

- контрольні завдання для діагностики рівнів самореалізації пізнавально-творчих якостей та вмінь школярів.

Школа пройшла підготовчо-організаційний етап (квітень-травень 2011 р.), на якому:

- було підготовлено і презентовано заявку та програму дослідно-експериментальної роботи (педагогічного експерименту) «Педагогічне забезпечення самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів в евристичному навчанні гуманітарних дисциплін»;

- нормативно-правове забезпечення:

- а) прийнято відповідні рішення вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, педагогічної ради КУ Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №25, батьківської конференції;

- проведено лекційні й семінарські заняття:

- а) з основ педагогічного управління та організації дослідно-експериментальної роботи;

- б) з теорії і практики творчої самореалізації особистості як провідної мети національної освіти;

- в) з проблем теорії і практики евристичного навчання та діагностики його результатів;

- підготовлено навчально-методичну базу для експериментальної роботи в початковій, основній і старшій школі.

На діагностично-оцінювальному етапі (вересень 2011 р.) відпрацьовано на науково-методичній раді основні критерії і показники пізнавально-творчої

самореалізації (лютий 2012 р.); проведено апробацію цих критеріїв і показників на основі діагностичного підходу на науково-практичному семінарі всіх учасників експериментальної роботи (учителів, психологів, викладачів університету, з яким співпрацює школа).

На формувальному етапі (березень 2012-2016 рр.):

- реалізовано мотиваційні і процесуальні компоненти експериментальної роботи з упровадженням технології евристичного навчання для успішної самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів експериментальних класів;

- внесено корективи і доповнення до змістової і структурної частини експерименту;

- проведено рубіжні зрізи динаміки рівнів пізнавально-творчої самореалізації школярів (у I та II семестрах навчального року);

- на засіданнях науково-методичної ради проведено змістове і конструктивне обговорення звітів учителів-експериментаторів з метою уточнення навчально-методичних засобів;

- звертання постійної уваги на евристичне використання живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, літературних і музичних творів, художніх та науково-популярних фільмів, представлених в Інтернет – ресурсах, пов'язаних з навчальними темами;

- забезпечено свідоме освоєння і застосування учнями критеріїв і показників освітніх продуктів, які вони створюють у відповідності з програмними вимогами;

- проведено серії показових уроків, майстер-класів та їх фрагментів, присвячених розв'язанню однієї з досліджуваних проблем (евристичне вивчення теоретичного матеріалу, його поглиблення у процесі самостійного вивчення учнями, організація самостійно-дослідницької роботи, самостійне створення евристично-освітнього продукту та його оцінка, освоєння механізмів творчої діяльності).

На сьогодні школа перебуває на підсумковому етапі (2016-2017 рр.). На сьогодні проведено кількісний і якісний аналізи, діагностику, оцінювання результатів експерименту на основі розроблених критеріїв і показників та впровадження методів і методик технології евристичного навчання; підготовлено науковий звіт про результати експериментальної роботи.

Основні здобутки проведеного дослідження:

- у 2009 році директор школи Л.В.Голуб та заступник директора з навчально-виховної роботи Н.М.Синяговська (науковий керівник – заслужений працівник освіти України, кандидат педагогічних наук, професор СДПУ імені А.С.Макаренка М.О.Лазарєв) стали переможцями всеукраїнського Фестивалю педагогічних інновацій у номінації «Інновації в організації навчально-виховного процесу в дошкільному, загальноосвітньому та позашкільному навчальних закладах», були нагороджені дипломами Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (*наказ МОН України від 12.10.2009 №230*);

- у 2011 році директор школи Голуб Л.В. та заступник директора з НВР Синяговська Н.М. стали лауреатами конкурсу газети «Завуч» «Портфоліо школи» у номінаціях «Портфоліо школи» та «Портфоліо заступника директора». Однією із презентаційних робіт була стаття про методичну роботу в закладі - «Педагогічне забезпечення самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів в евристичному навчанні гуманітарних дисциплін»;

- на матеріалі нашого експерименту підготовлено 4 кандидатські дисертації аспірантів кафедри педагогічної творчості та освітніх технологій СДПУ ім. А.С.Макаренка.

Кращий досвід учителів постійно презентується на науково-методичних заходах різних рівнів. На базі школи постійно проводяться науково-практичні семінари з питань експерименту:

✓ участь в Інтернет-семінарі «Сучасний шкільний методичний кабінет-центр інформаційно-методичного забезпечення», який проводив Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників;

✓ міський семінар для вчителів початкової школи з питань вивчення ППД вчителя початкових класів Крившенко Л.М. з теми «Дидактична технологія навчання молодших школярів діалогічної взаємодії та вмінь ставити пізнавальні запитання у процесі оволодіння описовими знаннями та вміннями», 2012 р.;

✓ обласний семінар заступників директорів з навчально-виховної роботи (СОШПО)(виступ-презентація Крившенко Л.М., учителя початкових класів вищої категорії, «учителя-методиста»), 2015 р.;

✓ творчий портрет учителя Левченко О.В. «Формування позитивної мотивації до вивчення німецької мови через виконання технології ситуативного мовлення», 2015 р.

✓ участь учителів-словесників Власенко О.С., Матвієнко С.П. у всеукраїнському експерименті з упровадження науково-педагогічного проекту «Філологічний олімп», 2017 р.

Щорічно проводяться науково-практичні конференції з міжнародною участю, на яких заклад презентує результати роботи в регіональному експерименті:

- Усеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Професійно-творча самореалізація педагога в умовах інноваційної освіти», 2012 р.;

- Міжрегіональна науково-практична конференція з міжнародною участю «Професійно-творча самореалізація педагога в умовах інноваційної освіти», 2013 р.;

- Усеукраїнська науково-практична конференція «Евристична освіта у суспільстві нових соціальних та особистісних цінностей», 2014 р.;

- Усеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Професійно-творча і духовна самореалізація особистості в евристичній освіті», 2015 р.;

- Усеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті», 2016 р.

СОІППО узагальнено ППД вчителя початкових класів Крившенко Л.М. з теми «Технологія навчання молодших школярів діалогічної взаємодії та вмінь ставити пізнавальні запитання у процесі оволодіння описовими знаннями та вміннями».

Головні положення та результати експериментальної роботи знайшли відображення у статтях, посібниках, методичних рекомендаціях педагогів школи:

1. Панченко О. О. Проектна робота в дії / О. О. Панченко // «English». – Київ, 2010. – С. 2.

2. Герман С. О. Навчання граматики через використання прислів'їв та ідіом / С. О. Герман // Англійська за новими програмами 10 клас. – Київ: «Шкільний світ». – 2010. – С. 3.

3. Мальонкіна І. О. Система інтегрованих уроків з української мови та інформатики. Лексикологія.10 клас / І. О. Мальонкіна // Вивчаємо українську мову і літературу. – Київ: «Шкільний світ». – 2011. – С. 3.

4. Крившенко Л. М. Формування діалогової культури майбутнього вчителя в умовах особистісно зорієнтованої евристичної освіти / Л. М. Крившенко // Наукові пошуки: зб.наук.пр. молодих учених. – Вип. 5. – СумДПУ імені А.С.Макаренка. – 2011. – С. 3.

5. Коваленко О. П. Лінгвістичний аналіз тексту як забезпечення комунікативного та функціонально-стилістичного підходу до навчання мови / О. П. Коваленко // Газета для вчителів української мови і літератури. – Київ, 2013. – С. 3.

6. Крившенко Л. М. Дидактична технологія навчання молодших школярів діалогової взаємодії / Л. М. Крившенко // Магістр: матеріали конференції «Наукові пошуки молодих вчених». – Суми: Університетська книга. – 2012. – С. 2.

7. Крившенко Л. М. Способи реалізації дидактичної технології навчання молодших школярів запитальної діяльності / Л. М. Крившенко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції: Професійно-творча

самореалізація педагога в умовах інноваційної освіти // Суми: СДПУ імені А.С.Макаренка. – 2012. – С. 2.

8. Крившенко Л. М. Організація діалогової взаємодії молодших школярів у малих навчальних групах / Л. М. Крившенко // Матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С.Макаренка. – 2013. – С. 4.

9. Мальонкіна І. О. Використання форм і прийомів евристичного навчання на уроках розвитку мовлення / І. О. Мальонкіна // Матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2013. – С. 2.

10. Коваленко О. П. Лінгвістичний аналіз тексту як забезпечення комунікативного та функціонально-стилістичного підходу до навчання мови / О. П. Коваленко // Матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2013. – С. 2.

11. Власенко О. О. Методи і прийоми евристичного навчання – важливі чинники організації пізнавально-творчої діяльності учнів на уроках української мови та літератури / О. О. Власенко // Матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2013. – С. 2.

12. Синяговська Н. М. Результати науково-дослідної експериментальної роботи з оптимізації евристичного навчання учнів з метою їхньої творчої самореалізації / Н. М. Синяговська // Матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2013. – С. 3.

13. Лазарєв М. О. Програма проведення дослідно-експериментальної роботи «Педагогічне забезпечення самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів у евристичному навчанні гуманітарних дисциплін» / М. О. Лазарєв, Л. В. Голуб, Н. М. Синяговська // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – Київ, 2014. – С. 3.

14. Синяговська Н. М. Оптимізація евристичного навчання / Н. М. Синяговська // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – Київ, 2014. – С. 2
15. Коваленко О. П. Формування мовних і мовленнєвих компетенцій засобами навчального тексту на уроках української мови в 5-9 класах / О. П. Коваленко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2014. – С. 2.
16. Мальонкіна І. О. Інтегровані види діяльності в евристичному навчанні / І. О. Мальонкіна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2014. – С. 2.
17. Панченко О. О. Евристичний підхід до навчання на уроках іноземної мови / О. О. Панченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2014. – С. 2.
18. Синяговська Н. М. Евристична освіта сьогодні – оптимальний шлях забезпечення духовної і творчої самореалізації особистості вчителя, учня (з досвіду роботи педагогічного колективу школи в регіональному експерименті) / Н. М. Синяговська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2014. – С. 3.
19. Веремієнко А. А. Використання різноманітних форм та методів евристичного навчання на уроках української словесності / А. А. Веремієнко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2015. – С. 2.
20. Веремієнко А. А. Використання різноманітних форм та методів роботи. Інструментарій для підвищення якості підготовки учнів до ЗНО / А. А. Веремієнко // Українська мова та література. – Київ: Шкільний світ. – 2015. – С. 7.
21. Петренко Т.А. Формування творчої самореалізації учнів на уроках української мови та літератури в науково-педагогічній концепції евристичного навчання / Т. А. Петренко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної

конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2015. – С. 2.

22. Немченко С.О. Евристичний метод. Форми евристичного навчання / С.О. Немченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2015. – С. 2.

23. Гаврилко В. П. Мовна компетентність і підвищення грамотності на уроках української словесності - основа формування мовної особистості в системі евристичного навчання / В. П. Гаврилко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2015. – С. 2

24. Попова Н. Ю. Евристичні методи навчання на уроках української мови та літератури / Н. Ю. Попова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2015. – С. 2.

25. Синяговська Н. М. Шляхи самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів у процесі евристичного навчання гуманітарних дисциплін (з досвіду роботи педагогічного колективу школи в регіональному експерименті) / Н. М. Синяговська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Суми: СДПУ імені А.С. Макаренка. – 2015. – С. 4.

26. Синяговська Н. М. Модернізація змісту, методів, форм методичної роботи на діагностичній основі як умова розвитку професійної компетентності педагогів / Н. М. Синяговська // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – Київ: Видавництво «Плеяда». – 2014. – С. 5.

27. Крившенко Л. М. Чим живуть козачата / Л. М. Крившенко // Педагогічна трибуна. – № 11-12 (110-111). – С. 19-22.

28. Крившенко Л. М. Дещо про евристичне навчання та уроки літературного читання / Л. М. Крившенко // Педагогічна трибуна. – № 1-2 (112-113). – С. 20-21.

29. Крившенко Л. М. Дидактичні умови навчання молодших школярів діалогічних умінь / Л. М. Крившенко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.) – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 205-209.

30. Крившенко Л.М. Формування у молодших школярів логічних та евристичних навчальних умінь / Л. М. Крившенко // Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті [монографія] / [за ред. проф. М.О. Лазарєва]. – Суми : ФОП Цьома С.П. – С. 208-229.

31. Крившенко Л. М. Евристичне навчання в початковій школі: теорія і практика / Л. М. Крившенко // Суми: «Поліграфічні послуги ФОП Літвін С.С. – 220 с.

32. Кравченко А. М. Розвиток творчої особистості молодшого школяра шляхом удосконалення мовленнєвих здібностей / А. М. Кравченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.) – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 200-205.

33. Токарева Л. М. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови методами евристичного навчання / Л. М. Токарева // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.) – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 233-237.

34. Ходенко З. Б. Національно-патріотичне виховання учнів на уроках англійської мови і факультативних заняттях з краєзнавства / З. Б. Ходенко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу

особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 238-241.

35. Шутько І. О. Meals: розробка уроку з англійської мови в 4 класі / Шутько І. О. // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2016. – № 2.

36. Шутько І. О. Використання евристичних технологій при навчанні мовленню на уроках іноземної мови в початковій школі / І. О. Шутько // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С.241-244.

37. Тертишна С. І. Евристичні технології навчання - запорука формування соціально активної особистості / С. І. Тертишна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 230-233.

38. Синяговська Н. М. Деякі аспекти педагогічного забезпечення самореалізації пізнавально-творчих якостей учнів в евристичному навчанні гуманітарних дисциплін (з досвіду роботи педагогічного колективу школи в регіональному експерименті) / Н. М. Синяговська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 225-229.

39. Нестеренко С.О. Навчання діалогічному мовленню на уроках англійської мови як один з методів евристичного навчання / С. О. Нестеренко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 217-220.

40. Матвієнко С.П. Компаративний підхід до вивчення зарубіжної літератури методами евристичного навчання з метою формування читацьких інтересів учнів / С. П. Матвієнко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 213-217.

41. Левченко О. В. Розвиток критичного мислення на уроках німецької мови – основа формування інтелектуальної особистості в системі евристичного навчання / О. В. Левченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті (м. Суми, 16-17 листопада 2016 р.). – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка. – С. 210-213.

Підготовлені за результатами експериментально-дослідної роботи навчальні посібники, методичні рекомендації, статті та інші матеріали можуть бути продуктивно використані в роботі загальноосвітніх шкіл у процесі вивчення й запровадження інноваційних освітніх ідей і відповідних їм технологій.

Вивчення теоретичного й практичного аспектів досліджуваної проблеми дає нам підстави стверджувати, що сьогодні евристичне навчання є надійним засобом формування творчої освітньої діяльності учнів, їх ефективного саморозвитку. Учителі навчального закладу напружували власну систему роботи з евристичного навчання на уроках української мови і літератури, зарубіжної літератури, англійської та німецької мов. Вони активно застосовують найсучасніші й найбільш оптимальні методи, прийоми і форми роботи на уроках. Джерелом таких нових форм в практиці є інтерактивні методи: «мікрофон», незакінчені речення, робота в парах, робота в малих групах, метод «Прес», дискусія, рольові ігри, «мозковий штурм», «карусель», «акваріум», «ажурна пилка», аналіз ситуації, розв'язання проблем, «займи позицію» тощо. Обов'язковим на уроках є використання евристичних і проблемних завдань, учнівського дослідження, пізнавальних та проблемно-ситуативних вправ.

Спостереження за навчальним процесом дозволили зосередити увагу на уроках, на яких педагоги-дослідники широко використовують метод персональних та групових проектів. Це діяльність учнів, результатом якої є той чи інший освітній продукт. Обидва є результативними. Працюючи над створенням проектів, учні швидко навчаються критично мислити, чітко усвідомлювати, де і яким чином можна застосувати набуті знання, генерувати нові ідеї, грамотно працювати з інформацією, бути комунікабельними, постійно самовдосконалюватися. Словесники активно впроваджують *дослідницькі, творчі, ігрові проекти*. Виділимо наступні типи творчих робіт:

- дослідження (експеримент, історичний аналіз);
- твір (вірші, казки, нариси, трактати);
- педагогічний твір (проведений у ролі вчителя урок, складений кросворд, придумана гра, вікторина);
- художній твір (живопис, графіка, музика, пісня, вишивка, малюнок, композиція, виставка);
- видовищний твір (концерт, вистава, сценка, показовий виступ, змагання);
- методологічний твір (індивідуальна освітня програма, план занять з обраної теми, тест або перевірочне завдання для учнів).

У 9-11 класах для розвитку критичного мислення учнів частіше проводять уроки – диспути, дискусії, дебати. Одним із варіантів роботи під час диспуту є прийом «Обери позицію». Він надає можливість кожному обґрунтувати свою позицію та перейти на іншу, якщо опоненти знайшли переконливіші аргументи.

Діяльність усіх методичних підрозділів дозволила поетапно привести роботу педагогічного колективу до очікуваних результатів у навчальній діяльності:

- кількість учнів експериментальних класів, які досягли високого і достатнього рівня мотивації до самостійної творчості, досягла 52% (у порівнянні з 34% на початку експерименту);

- значні зміни відбулися у володінні механізмами творчої діяльності: якщо на початку експериментальної роботи лише 26% учнів володіли необхідними механізмами творчості і використовували їх для створення освітнього продукту на високому і достатньому рівнях, то в кінці експерименту їх кількість зростає у 2 рази і склала 52%;

- у ході експериментальної роботи у 60% школярів сформувалися достатні діагностичні вміння для вимірювання й оцінки зовнішніх освітніх продуктів. Динаміка пізнавально-творчої самостійності учнів дає підстави стверджувати, що завдяки запропонованій дидактичній моделі 50% старшокласників досягли високого і достатнього рівня пізнавально-творчої самостійності як найбільш значимого показника їхньої самореалізації.

Протягом звітного періоду було модернізовано систему роботи з обдарованими та здібними учнями. Збільшено кількість індивідуальних консультацій з учнями (підготовка до олімпіад, конкурсів, турнірів), упроваджено в практику наставництва, урізноманітнено методи й форми роботи з обдарованими учнями.

Таблиця 1

Результати учнівських олімпіад з української мови та літератури, англійської мови та мовно-літературних конкурсів за 2016 - 2017 н.р.

Назва конкурсу	Етап	Місце	ПІБ учня	Клас	ПІБ учителя
Обласний турнір юних журналістів		3	Команда учнів	10-11	Попова Н.Ю
Усеукраїнська учнівська олімпіада з української мови та літератури, англійської мови	2	1	Ісаєва О.	8	Власенко О.С.
	3	1			
	4	2			
	2	3	Буряс В.	7	Веремієнко .А.
	2	1	Обельчак О.	8	Ходенко З.Б.
	2	2	Дубініна С.	9	Герман С.О.
	2	3	Шевцова Є.	11	Діденко С.П.
	2	3	Матвієнко Н.	4	Нестеренко С.О.
Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика	2	1	Обельчак О.	8	Гаврилко В.П.
	2	2	Жевняк Я.	6	

Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка	2 3 4	1 1 1	Ісаєва О.	8	Власенко О.С.
«Акт на підтримку свободи – Програма обміну майбутніх лідерів» (FLEX) (2015-2016 н.р.)	2		5 переможців II етапу 1 переможець Шетапу	11	Ходенко З.Б.
Міський літературно-мистецький конкурс ім. Д.Білоуса «Диво калинове» у номінації «Поезія»(2015-2016 н.р.)	2 2	2 2	Усенко С. Попов Д.	6	Гаврилко В.П. Попова Н.Ю.
Усеукраїнський конкурс «Я гордий тим, що українець зроду» (2015-2016 н.р.)	2	2	Усенко С.	6	Гаврилко В.П.
Конкурс ораторського мистецтва	2	1	Ніколаєв С.	11	Немченко С.О.
Заочний етап Усеукраїнського фестивалю дитячої та юнацької творчості «Чисті роси», номінація «Живе слово»	2	1	Чех А.	10	Гаврилко В.П.
Результати ЗНО з української мови (2015-2016 н.р.)		200 б.	Вакаренко А.		Мальонкіна І.О.

Практика свідчить, що в результаті навчання за евристичною технологією учні:

- поліпшують навчальні результати;
- усвідомлюють позитивне ставлення до ефективної співпраці з метою розв'язання складних проблем;
- набувають умінь висловлювати та обговорювати власні ідеї, формулювати їх, позбуваються страху перед аудиторією;
- набувають вищої самооцінки, упевненості у власних силах;
- не бояться відповідальності за прийняття рішень, вчать бачити альтернативу;
- краще ставляться до навчання та школи в цілому. Вони є постійними учасниками та переможцями міських, обласних, усеукраїнських мовно-літературних конкурсів.

У рамках регіонального експерименту в закладі функціонує козацький клас, що є інноваційною моделлю навчання й виховання молодших школярів.

Поштовхом до використання евристичної технології в козацькому класі стало врахування потреб дітей у самовираженні і природному спонтанному бажанні про щось запитати, про щось розповісти. Евристичне навчання настільки активізувало і розвинуло рухливість і гнучкість дитячого мислення, що козачата спромоглися на багато нових для себе і для дорослих відкриттів та оригінальних висловлювань, висновків. Зокрема, вони відкрили таїни цвітіння деревних рослин нашої місцевості без розпускання бруньок, першими виявили, дослідили й описали досі невідомий на Сумщині їстівний гриб ліофіл в'язів та багато іншого. Козачата вирізняються не тільки в нашому навчальному закладі, а й серед інших учнів шкіл міста. Завдяки евристичному навчанню в козачат виникло неабияке бажання говорити й декламувати виразно, емоційно й артистично.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отримані результати експерименту підтвердили гіпотезу, що використання запропонованої технології евристичного навчання позитивно вплинуло на формування пізнавально-творчих якостей учнів гуманітарних дисциплін, відбулися прогресивні зміни рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів.

Дані експериментального дослідження дають змогу стверджувати, що евристична освіта сьогодні – це оптимальний шлях забезпечення духовної і творчої самореалізації особистості вчителя, учня.

Результати позитивних змін на підсумковому етапі говорять про ефективність використання евристичної технології в освітньому процесі школи. Адміністрація закладу впевнена, що подальша робота за темою регіонального експерименту стане невід'ємною складовою школи майбутнього.

*Деменков Денис Вікторович,
старший викладач кафедри дошкільної
та шкільної освіти КЗ СОППО,
регіональний координатор
Всеукраїнського експерименту*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ «НАВЧАННЯ У РУСІ» У СИСТЕМУ ОЗДОРОВЧО- ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Актуальність. Здоров'я нації є пріоритетом кожної держави. З огляду на це реформування сучасної системи освіти зорієнтоване на забезпечення умов для розвитку здорової особистості. Для досягнення цієї мети є формування у суспільстві умов до оздоровчої рухової активності та здорового способу життя для формування здоров'я дітей як найвищої соціальної цінності в державі.

Науковими дослідженнями доведено, що рухова активність значною мірою сприяє дотриманню людиною здорового способу життя, а також в окремих випадках зменшенню негативного впливу на організм дітей шкідливих звичок, підвищенню стресостійкості та відволікає від асоціальної поведінки. Рухова активність є генеруючим та стимулюючим чинником у системі здорового способу життя, має важливе значення для вдосконалення фізичного розвитку і підготовленості дітей, профілактики надмірної маси тіла та ожиріння, а також сприяє зменшенню ризику виникнення серцево-судинних захворювань, діабету, остеопорозу, окремих онкологічних захворювань та депресії.

Дана проблема спонукає до пошуку нових ефективних технологій, форм і методів роботи, зумовлює необхідність нового підходу до системи навчання та виховання в галузі освіти, розробок і впровадження нових педагогічних технологій, які сприятимуть цілісному, гармонійному розвитку особистості

учня, його самореалізації, ґрунтовному духовно-креативному розумінню природної соціальної дійсності, психолого-соціальному зростанню випускників навчальних закладів. Організована здоров'язбережувальна діяльність у навчальних закладах забезпечує єдність дій педагогічної та психологічної служб зі збереження і розвитку здоров'я кожного учасника навчально-виховного процесу.

Найбільш сучасною й ефективною формою здійснення вищезначеного є переорієнтація змісту освіти на підтримку і розвиток природних якостей дитини, її здоров'я та індивідуальних здібностей веде до зміни педагогічних технологій.

В контексті здоров'язбережувальної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів актуальним є збереження й зміцнення фізичного здоров'я учнів, забезпечення особистісного та інтелектуального розвитку, а також взаємодії школи і сім'ї.

Так як існуюча традиційна система навчально-виховного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі не сприяє цілісному гармонійному розвитку особистості дитини, не стимулює його до ґрунтового духовно-креативного розуміння природної соціальної дійсності, що закриває для більшості випускників шлях до особистісного зростання, підтримання психологічного, фізичного, інтелектуального здоров'я й гармонії з навколишнім світом.

Мета. Проаналізувати особливості впровадження здоров'язбережувальної технології «Навчання у русі» у систему оздоровчо-виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах Сумської області.

Методи дослідження: Для досягнення цілей дослідження ми використали аналіз та узагальнення нормативної бази та науково-методичної літератури; аналіз офіційних сайтів мережі Інтернет.

Результати дослідження та їх обговорення.

Основні положення щодо сприяння покращенню здоров'я дітей та учнівської молоді викладені в нормативно-правових документах – Законах

України „Про охорону дитинства” (2001 р. №2402-III), «Про загальну середню освіту» (1999 р. № 651-XIV), «Про оздоровлення та відпочинок дітей» (2008 р. № 375-VI), Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року, Основних орієнтирах виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (2011 р.). Аналіз зазначених документів свідчить про те, що вони спрямовані на перетворення особистості у суб’єкта здоров’я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності.

Крім того, одним із дієвих підходів до вирішення означеної проблеми є виконання Указу Президента України від 09.02.2016 № 42 «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація».

З метою поліпшення ситуації щодо стану здоров’я школярів, Міністерством освіти і науки України, наказом від 02.11.2016 року № 1312 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів Вінницької, Волинської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької областей та міста Києва» було започатковано експериментальну діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах Сумської області.

Відповідно, Департаментом освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 13.04.2017 року було створено наказ № 229-ОД «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів Сумської області».

В основу експериментальної діяльності було покладено **гіпотезу**, згідно з якою формування гармонійної фізично та інтелектуально розвинутої особистості учня сприятиме:

– впровадженню у навчально-виховний процес для учнів 6-12 років здоров’язбережувальної технології «Навчання у русі» (зміст та покрокова реалізація розкрита у Щоденнику розвитку та здоров’я школярів 6-12 років» (автор Дубогай О.Д.);

– застосуванню реальних механізмів взаємодії пізнавальної і рухової діяльності учнів;

– розвитку особистісного потенціалу та зміцнення фізичного здоров'я учасників навчально-виховного процесу;

– формуванню у дітей навичок здорового способу життя та ціннісного ставлення до власного здоров'я;

– підвищення психологічної культури педагогічних працівників та батьків засобами психолого-педагогічного консультування.

Завдання, які ставляться до дослідно-експериментальної роботи:

– діагностика, аналіз та самоаналіз рівня психофізичної та рухової готовності учнів до навчання у відповідних класах;

– розроблення здоров'язбережувальної системи навчання у загальноосвітньому навчальному закладі;

– впровадження особливого режиму рухової життєдіяльності учнів у навчально-виховний процес і позанавчальний час;

– упровадження індивідуальних рухових і психофізичних корекційних оздоровчо-виховних рухових програм;

– інтеграція принципу «батьки – вчителі - партнери» відповідно до тестових критеріїв «Щоденника розвитку та здоров'я школярів 6-12 років»;

– розроблення методики виховних ситуацій, запропонованими у «Щоденнику розвитку та здоров'я учнів 6-12 років» з метою стимуляції виховання відповідального ставлення до власного здоров'я та механізмів самореалізації, самозахисту, самовдосконалення.

Етапи дослідно-експериментальної роботи (2017– 2020 роки)

I (організаційно-підготовчий) етап (лютий 2017 – вересень 2017 року):

- вивчення та аналіз педагогічного досвіду з проблеми дослідно-експериментальної роботи, організація науково-методичної підтримки експерименту;
- формування творчих груп за темою дослідно-експериментальної роботи, проведення обласних семінарів, майстер-класів, тощо;
- визначення та уточнення функціональних обов'язків педагогів щодо вирішення завдань експерименту;
- розроблення нормативно-правового та інформаційно-методичного забезпечення дослідно-експериментальної роботи;
- проведення установчих методичних семінарів для координаторів та учасників експерименту;
- налагодження спільної діяльності з науковцями та консультантами, координаторами, які здійснюють науково-методичний супровід експерименту;
- створення центрів психолого-педагогічного консультування для батьків і вчителів з особистісно-розвивальних проектів підтримки та збереження здоров'я, фізичного вдосконалення організму учнів;
- розроблення нормативно-правового та інформаційно-методичного забезпечення дослідно-експериментальної роботи
- підбиття підсумків I (організаційно-підготовчого) етапу дослідно-експериментальної роботи.

II (концептуально-діагностичний) етап (жовтень 2017 – серпень 2018 роки):

- надання концептуальних засад за темою дослідження;

– експериментальна перевірка оволодіння вчителями початкової школи, учителями-предметниками, класними керівниками, психологами та соціальними педагогами здоров'язбережувальною технологією «Навчання у русі» шляхом проведення спеціальних семінарів-тренінгів;

– упровадження комп'ютерного модуля діагностичних методик оздоровчого-рухового навчання, визначених у «Щоденнику розвитку та здоров'я учнів 6-12 років»;

– комплексний семестровий моніторинг оцінки змін психофізичного та рухового розвитку учнів базових навчальних закладів;

– визначення оцінки фізичного стану учнів з метою підтримки та своєчасної корекції їх стану здоров'я, формування постави, профілактики частих гострих інфекційних захворювань засобами виконання комплексів фізичних вправ за участю батьків;

– підбиття підсумків II (концептуально-діагностичного) етапу дослідно-експериментальної роботи.

III (формувальний) етап (вересень 2018– травень 2020 роки):

– практична апробація здоров'язбережувальної технології «Навчання у русі», «Щоденника розвитку та здоров'я учнів 6-12 років» та комп'ютерної діагностичної системи оцінки рівня здоров'я, функціональних та рухових можливостей організму учнів загальноосвітніх навчальних закладів;

– експериментальна перевірка розробленого науково-методичного забезпечення з проблеми експерименту;

– упровадження індивідуальних рухових та психофізичних, корекційних, оздоровчо-виховних рухових програм у відповідності з рівнем відхилень у нормі розвитку організму та життєдіяльності кожного учня;

– упровадження методики використання виховних ситуацій, запропонованими у Щоденнику розвитку та здоров'я учнів 6-12 років з метою стимуляції виховання механізмів самореалізації, самозахисту, самовдосконалення;

– підбиття підсумків III (формульовального) етапу дослідно-експериментальної роботи.

IV (узагальнювальний) етап (травень – листопад 2020 року):

– експериментальна перевірка оволодіння вчителями початкової школи методикою здоров'язбережувальної технології «Навчання у русі»;

– оцінка ефективності реалізації впровадження діагностико-проектувальної методики «Щоденник розвитку та здоров'я учнів 6-12 років» та комп'ютерної моніторингової технології семестрової оцінки динаміки змін показників гармонійності фізичного розвитку, постави, рівня адаптаційних можливостей організму до навчання, стану серцево-судинної та дихальної систем, фізичної підготовленості у систему «сім'я – школа»;

– статистично-комплексний порівняльний аналіз характеристик впливу традиційної системи навчально-виховного процесу та здоров'язбережувальної технології «Навчання у русі» на інтелектуальне та фізичне вдосконалення особистості учнів;

– підбиття підсумків IV (узагальнювального) етапу дослідно-експериментальної роботи.

Висновки та очікувані результати.

Експериментальне впровадження здоров'язбережувальної технології «Навчання в русі» сприятиме гармонізації інтелектуального і фізичного розвитку, формування позитивного стресостійкого психофізичного стану учнів 6-12 років і надасть широку можливість використання батьками і педагогами

технології «Навчання в русі» та практико-орієнтованого посібника «Щоденника розвитку та здоров'я учнів 6-12 років» (автор Дубогай О.Д.).

Використання запропонованої технології гуманізує навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Дубогай О. Д. Освітньо-рухова методика навчання учнів молодших класів в системі здоров'язбереження / О. Дубогай // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія. - 2015. - Вип. 38. - С. 61-67. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2015_38_11

2. Дубогай О. Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. – К.: Шкільний світ, 2005. – 112 с.

*Півогар Наталія Володимирівна,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Конотопської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
№ 7 ім. Г. Гуляницького Конотопської міської ради
Сумської області*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИПУСКНИКА В УМОВАХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Враховуючи те, що в Державному стандарті базової загальної і повної середньої освіти головним визначено діяльнісний підхід, який «спрямований на розвиток умінь і навичок учнів, застосуванні здобутих знань в практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного і природного середовища», а в «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і

молоді» (наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641) пріоритетними визначено національне та громадянське виховання, виникла проблема адаптації випускника в соціумі та потреба педагогічного колективу в удосконаленні навчально-виховного процесу, підвищенні професійного рівня вчителів, впровадженні високоефективних педагогічних технологій, які відповідатимуть потребам учнів та їх батьків на сучасному етапі розвитку суспільства.

Відповідно до поданих заявок, наш навчальний заклад було включено до двох експериментів: «Упровадження науково-педагогічного проекту «Школа майбутнього» (наказ МОН України від 04.03.2016 №216) та «Формування здатності конкурентоспроможного випускника школи до успішної адаптації в контексті інтеграції до європейського середовища» (наказ МОН України від 30.06.2016 № 720).

До роботи в рамках експерименту було залучено наукових працівників Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Сумського інституту післядипломної педагогічної освіти та підписано угоди про співпрацю та розроблено Програми роботи.

Згідно з Програмами дослідно-експериментальної роботи на першому етапі педагогічним колективом було вивчено діючі нормативно-правові документи, які визначають стратегії розвитку вітчизняної освіти та регулюють інноваційну політику в галузі освіти України.

Педагогами проаналізовано науково-методичну літературу, в якій розглядаються проблеми оновлення шкільної освіти у контексті євроінтеграції, питання організації та проведення дослідно-експериментальної роботи у ході проведення таких науково-методичних заходів:

- семінар за темою «Законодавча база та державні документи, що регламентують діяльність експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів»;

- науково-практична конференція «Формування моделі конкурентоспроможного випускника школи, який здатний успішно адаптуватися в соціумі»;
- батьківські збори на тему «Проведення дослідно–експериментальної роботи в навчальному закладі»;
- тренінг «Педагог в умовах експерименту»;
- діагностування з метою перевірки готовності учасників до роботи в умовах експерименту.

Результати діагностики вчителів щодо готовності до експериментальної діяльності засвідчили, що мотивація до здійснення експериментальної діяльності достатньо висока (67%), проте готовність до такої діяльності потребує відповідних заходів. Близько половини вчителів мають середній рівень операційної готовності до інноваційної діяльності.

За результатами діагностування на рівні нашого навчального закладу було організовано відповідну роботу та проведено систему заходів з основних питань педагогічного експерименту: засідання педагогічної ради, науково-методичної ради, інструктивно-методичні наради з проблем реалізації експериментальної діяльності.

Значна увага приділяється запровадженню ефективних методів стимулювання педагогічного колективу. Зокрема, адміністрація школи забезпечує свободу у виборі форм і методів навчально-виховної діяльності; підтримує ініціативи педагогів щодо використання інноваційних форм і методів навчання; ініціює проведення майстер-класів педагогічної майстерності; стимулює участь учителів у конкурсах та проектах.

З метою проведення консультацій з підготовки до експериментальної роботи, надання методичної допомоги в організації навчального процесу, адміністрація школи разом з методистом-куратором міського методичного кабінету Зеленською Л.М. відвідали інститут педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, де зустрілися з заступником директора Шапошніковою І.М. були обговорені

шляхи створення моделі нового навчального закладу. У результаті зустрічі, директор школи був запрошений на спільне засідання Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи та президії Національної академії педагогічних наук України, де ним було презентовано роботу богунівських класів школи.

25 жовтня 2016 року в Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти відбувся науково-практичний семінар за темою «Компетентнісно орієнтоване навчання молодших школярів: проблеми і перспективи» для вчителів початкових класів області, в якому взяли участь наші вчителі.

2-3 грудня 2016 року взяли участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми фахової підготовки вчителя початкової школи в контексті становлення нової української школи»

12-13 грудня 2016 року та 4-5 січня 2017 року було проведено засідання консультативних ворк-шопів з Ніколаєнко Світланою Петрівною, старшим викладачем кафедри соціально-гуманітарної освіти Сумського ОШПО, обласним координатором всеукраїнського проекту «Школа майбутнього», та Луценко Світланою Миколаївною, кандидатом наук державного управління, доцентом кафедри професійної освіти та менеджменту Сумського ОШПО.

На цих заходах педагоги школи ознайомилися з методичними засадами створення авторських програм, педагогічними технологіями побудови теоретичної моделі конкурентоспроможного випускника, взяли активну участь у створенні моделі випускника школи, її науково-методичним і психолого-педагогічним забезпеченням.

У результаті комплексу проведених заходів, на II етапі дослідно-експериментальної роботи:

- побудовано теоретичну модель науково-методичного та психолого-педагогічного забезпечення формування конкурентоспроможного випускника;

- розроблено систему психологічного супроводу учнів школи – учасників експерименту;
- проводиться моніторинг рівня сформованості особистісних якостей учнів різних вікових груп;
- розроблено:
  - програму роботи дебатного клубу «Паритет» для учнів 9-10 класів;
  - програму роботи для динамічної профорієнтаційної групи «Крок у професію» (10 класи)
  - «Шкільна риторика» (5-8 класи)
  - «Школа лідера»
  - «Вчуся бути успішним» (психологія, 5-8 класи)
  - програму практичних занять до курсу «Я люблю Україну» (2-3 класи)
  - програму ранкових зустрічей «Хвилини спілкування» (1-4 класи).

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновки, що втілювати в життя свої ідеї потрібно і важливо не боятися експериментів. Але для того дуже важливий науково-методичний супровід, який на даний момент надають методичні кабінети та обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.